

ZPRÁVA Z EVALUACE PROJEKTŮ HUMANITÁRNÍ POMOCI ČESKÉ REPUBLIKY MYANMARU/BARMĚ

„Okamžitá pomoc Barmě po cyklónu Nargis“ (2008)

„Stavba obydlí v oblasti Pyinsalu“ (2009)

„Obnova a modernizace obydlí pro lidi zasažené cyklónem Nargis“ (2010)

„Zlepšení životního standardu obětí cyklónu Nargis“ (2011)

září 2013

Evaluační tým

Hlavní evaluátorka: Lenka Černá, M.A.

Poradkyně pro metodiku: Ing. Tereza Němečková, Ph.D.

Expert: Pavel Kolínský

Místní expertka: Thin Yu Mon

Identifikační formulář

Partnerská země: Barma/Myanmar	Projektové lokality: Labutta/Pyinsalu
Název projektu v českém a anglickém jazyce: „Okamžitá pomoc Barmě po cyklónu Nargis“ (<i>Immediate aid to Burma after the Cyclone Nargis</i>) „Stavba obydlí v oblasti Pyinsalu“ (<i>Building of shelters in Pyinsalu area</i>) „Obnova a modernizace obydlí pro lidi zasažené cyklónem Nargis“ (<i>Reconstruction and modernisation of shelters for people affected by Cyclone Nargis</i>) „Zlepšení životního standardu obětí cyklónu Nargis“ (<i>Life standard improvement for the Cyclone Nargis victims</i>)	Sektorové zaměření: Humanitární pomoc
Gestor: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky (MZV)	Realizátor: ADRA Česká republika
Období realizace – měsíc/rok zahájení projektu: červen 2008	Měsíc/rok ukončení projektu: prosinec 2011
Celkové čerpání v CZK ze ZRS ČR: 8 000 000 Kč	Celkové čerpání v CZK včetně spolufinancování: 9 018 000 Kč
Další donoři podílející se na projektu:	
Autoři evaluační zprávy: Lenka Černá, M.A., Ing. Tereza Němečková, Ph.D. Pavel Kolínský, Thin Yu Mon	
Datum, podpis(y): září 2013 Pavel Kolínský Tereza Němečková Lenka Černá

Shrnutí

Nestátní nezisková organizace **ADRA Česká republika (ADRA ČR)** realizovala v letech 2008–2011 **čtyři projekty humanitární pomoci ve Svazové republice Myanmar** (dále Barma) na základě dotace poskytnuté gestorem (Ministerstvo zahraničních věcí – Odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci, dále jen MZV-ORS) v celkové **výši 8 mil. Kč**. Cílem této humanitární pomoci bylo zmírnit následky a utrpení místních obyvatel po cyklónu Nargis, který ve dnech 2.–3. 5. 2008 zasáhl zejména jihozápadní část země a udeřil na území, na kterém žilo kolem 7 mil. obyvatel. Dle oficiálních statistik zemřelo během této katastrofy 84 537 obyvatel, dle odhadů mezinárodních organizací to bylo až 140 000-150 000.¹ Implementačním partnerem pomoci poskytnuté ČR byla na místě barmská nevládní organizace ADRA Myanmar. Konečnými příjemci se stali obyvatelé žijící v deltě řeky Iravádí na jihu země (dále jen Deltě), zejména pak v okrese Pyinsalu. V prvním roce byly krátce po katastrofě příjemcům distribuovány moskytiéry. V následujících letech Ministerstvo zahraničních věcí ČR (MZV) finančně podpořilo stavbu celkem 250 dočasných a 26 trvalých obydlí a distribuci 24 buvolů.

V březnu 2013 vyhlásil gestor projektů (MZV-ORS) evaluaci těchto projektů. Vítězem výběrového řízení se stal evaluační tým pod vedením Lenky Černé, M. A. Evaluační přístup vycházel především z evaluace zaměřené na výsledky (*Goal-based Evaluation*), doplněný o přístupy participativní evaluace a mapování dopadů (*Outcome Mapping*). Humanitární projekty byly vyhodnoceny dle pěti základních evaluačních kritérií definovaných OECD-DAC. S přihlédnutím ke specifikům humanitární pomoci však byly mírně upraveny, a to především na základě principů a dobré praxe humanitárního dárcovství, ke kterým se ČR oficiálně přihlásila. Jako hlavní metoda zpracování dat byly plánovány případové studie jednotlivých rodin. Jelikož se příběhy rodin ve vesnicích opakovaly a evaluační tým navštívil více vesnic, než původně předpokládal, rozhodl se použít případové studie jednotlivých vesnic, respektive u každé vesnice zdůraznit téma, které pro ni bylo klíčové. Primární data byla sbírána především metodou dotazníkového šetření, semi-strukturovaných rozhovorů, pozorováním účastníků a pozorováním na místě. Sekundární data vycházela z projektových podkladů, z oficiálních statistik, z evaluací jiných humanitárních projektů a z řady zpráv týkajících se situace v zemi po cyklónu Nargis.

Hlavní zjištění a závěry byly strukturovány dle evaluačních kritérií. Dle zadání byly všechny čtyři projekty hodnocené jako jeden. Ohodnocení projektů dle jednotlivých evaluačních zjištění jsou souhrnně uvedena v tabulce č. 2. Stupnice míry naplnění byla následující: vysoká – spíše vysoká – spíše nízká – nízká – nelze hodnotit.

Tabulka č. 1: Souhrn závěrů ve vztahu k jednotlivým evaluačním kritériím

Kritérium	2008	2009	2010	2011	Celý projekt
Relevance	vysoká	vysoká	vysoká	spíše vysoká	vysoká
Efektivnost/Účelnost	vysoká	spíše vysoká	spíše nízká	spíše vysoká	spíše vysoká
Efektivita/Hospodárnost	vysoká	spíše vysoká	spíše nízká	vysoká	spíše vysoká
Dopady	vysoké	spíše vysoké	spíše nízké	vysoké	spíše vysoké
Udržitelnost	nelze hodnotit	spíše nízká	spíše nízká	vysoká	spíše nízká

¹ OSN, ASEAN and Government of the Union of Myanmar: *Post-Nargis Joint Assessment*, 2008, str. 38.

Průřezové principy ZRS ČR					
Lidská práva a gender	vysoká	vysoká	vysoká	vysoká	vysoká
Životní prostředí a klima	nelze hodnotit	vysoká	vysoká	vysoká	vysoká
Řádná správa věcí veřejných	nelze hodnotit	spíše vysoká	spíše vysoká	vysoká	spíše vysoká

Relevance byla celkově hodnocena jako vysoká. Přírodní katastrofa, kterou vyvolal cyklón Nargis v roce 2008, patřila mezi největší přírodní katastrofy posledních let. Barmská vláda dlouho nechtěla rozsah katastrofy přiznat a posléze po relativně dlouhou dobu odmítala zahraniční pomoc a vstup zahraničních humanitárních pracovníků do postižených oblastí. MZV-ORS bezprostředně po katastrofě zajistil schválení prostředků na humanitární pomoc obětem cyklónu Nargis. Jakmile se politická situace prolomila, byla reakce dárců rychlá – předložený projekt nákupu moskytiér organizace ADRA byl (spolu s dalšími dvěma náměty jiných organizací) schválen během několika dnů a 16. června 2008 obdržela ADRA ČR na svůj účet dotaci 2 000 000 Kč. Dle vyjádření místních svědků byla největším problémem koordinace pomoci na místě (té se zhruba po 2 měsících ujala OSN, resp. Světový potravinový program, dále WFP) a velmi omezené možnosti dopravit pomoc do vzdálených a i za běžných podmínek často špatně dostupných oblastí. Pomoc, kterou ADRA ČR hned v roce 2008 do Barmy z Thajska dopravila (moskytiéry), lze považovat za vysoce relevantní a reagující na potřeby místních lidí. Členství ADRA ČR v mezinárodní síti se ukázalo jako velká výhoda, neboť ADRA Myanmar měla povolení působit v oblasti (z období poskytování pomoci po tsunami v roce 2004). Díky tomu mohla jako jedna z mála organizací začít pomáhat obětem již 5. den po katastrofě. Další navazující projekty z let 2009–2011 lze rovněž hodnotit jako vysoce relevantní, neboť pomohly místním obyvatelům překonat období, kdy během pár minut přišli nejen o své blízké, ale i o střechy nad hlavou a často i o možnosti obživy. Vybrané projektové lokality byly navíc jen velmi obtížně dostupné (což platí dodnes). Z tohoto pohledu odvedla ADRA Myanmar výjimečnou práci. Cíloví příjemci byli vybráni jednotlivými Komisemi pro rozvoj vesnice. V některých případech (projekt 2011) se bohužel objevily pochybnosti o potřebnosti pomoci některým vybraným příjemcům (relevance pomoci byla proto hodnocena pouze jako spíše vysoká). ADRA Labutta slíbila evaluačnímu týmu tyto případy prošetřit. Bohužel míru zapojení příjemců do identifikace pomoci nebylo možno ověřit. Z odpovědí respondentů však vyplynulo, že do výsledné podoby stavěných obydlí nemohli zasahovat.

Efektivnost byla celkově hodnocena jako spíše vysoká. Plánované výstupy byly ve všech projektech naplněny (z hlediska jejich počtu). V roce 2009 bylo dokonce postaveno o 10 dočasných obydlí více, než bylo plánováno. Cíle projektů však byly naplněny jen částečně, a to především z toho důvodu, že kvalita obydlí (zejména v letech 2009 a 2010) neodpovídala projektové dokumentaci, takže ani nemohla naplnit cíle o „bezpečném a dlouhodobě funkčním“ obydlí pro příjemce pomoci. Přesto se evaluační tým domnívá, že cíl „zlepšení živobytí obyvatel“ byl vzhledem k nutné potřebě alespoň dočasného bydlení naplněn. Příjemci pomoci byli také poučeni o bezpečnosti v případě další katastrofy a díky tomu, že se zapojili i do převozu stavebního materiálu a stavebních prací a asistovali najatým (a proškoleným) tesařům, lze konstatovat, že jejich dovednosti byly posíleny. Tím byl částečně splněn i další cíl projektu (budovaná obydlí nicméně plně neodpovídala bezpečnostním požadavkům). **Načasování pomoci bylo zhodnoceno jako adekvátní, s výjimkou roku 2010,** kdy sice bylo v plánu vystavět „bezpečná a dlouhodobě funkční“ obydlí, ale tento plán nebyl ve skutečnosti naplněn. Po 2 letech od katastrofy již bychom budování dočasných obydlí nepředpokládali, očekávali bychom naopak, že důraz bude kladem na obydlí trvalého charakteru. ADRA Myanmar při identifikaci potřeb úzce spolupracovala s ostatními aktéry humanitární pomoci a efektivně využívala jejich výstupy pro příjemce (např. materiály UN-HABITAT, školení Action Aid/UNDP atd.). **Koordinace s ostatními dárci tak byla vyhodnocena jako dostatečná.**

Efektivita zvolených řešení byla celkově hodnocena jako spíše vysoká. Moskytiéry byly nakoupeny za výhodnou cenu a v relativně dobré kvalitě, proto také bylo možné koupit jich více, než se plánovalo. Při stavbě domů v roce 2009 byla zřejmá snaha realizátora pomoci co největšímu počtu rodin, nicméně na úkor kvality použitého materiálu. V průběhu let se postupně snižoval počet postavených příbytků a zvyšovala se jejich kvalita. Obydlí z roku 2011 již splňují kritéria trvalého příbytku UN-HABITAT, včetně standardů DRR (vysvětleno v části Metodologie). Problém nastal u hodnocení obydlí stavěných v roce 2010 (nekvalitní provedení neodpovídající plánům, úřady nevhodně přidělená lokalita pro stavbu). Realizátor si však počínal hospodárně, zapojil do stavebních prací příjemce i dobrovolníky. Zapojení příjemců posílilo jejich dovednosti a znalosti. Stavební práce v každém roce probíhaly ve ztížených klimatických podmínkách a v období dešťů. V době implementace projektů byl navíc v dané oblasti obecně nedostatek materiálu, ceny a směnný kurz se stále měnily, což znesnadňovalo řízení a plánování projektu.

Dopady byly celkově hodnoceny jako spíše vysoké. Projekt zřejmě přispěl ke snížení výskytu nemocí způsobených komáry (malárie a horečka dengue) u lidí žijících po úderu cyklónu Nargis v táborech. V rámci projektu se vybuďovalo 250 dočasných a 26 trvalých obydlí v 7 vesnicích, což obyvatelům ulehčilo přechod z nouzového ubytování do vlastních domků. Projekt přispěl také ke zlepšení jejich stavebních dovedností, hygienických návyků a připravenosti na případnou další přírodní katastrofu. Celkem 12 rodin získalo náhradu za buvolu, o které přišlo během cyklónu, a tím tyto lidé opět získali i možnost obživy (bohužel 6 buvolů již uhynulo). Přítomnost pracovníků organizace ADRA Myanmar a jejich osobní nasazení mělo pozitivní dopad na postupný návrat lidí k normálnímu životu. Na druhou stranu došlo u některých vesnic ke zvýšení závislosti a očekávání další pomoci (nutno vidět v kontextu působení i ostatních organizací v oblasti). Některé potřebné rodiny, na které se nedostalo, trpí pocitem nespravedlnosti a méněcennosti. Lokalita nové vesnice Na Lin Kyaw byla místními úřady zvolena zcela nevhodně, protože nevyhovuje tradičnímu způsobu hospodaření a je umístěna v blízkosti rýžových polí, která jsou pravidelně zaplavována (mj. negativní dopad na zdraví obyvatel). Za negativní lze považovat i nekvalitně postavená obydlí (zejména v roce 2010, ale i 2009) a z toho plynoucí zvýšené finanční nároky na opravy a údržbu.

Udržitelnost byla celkově hodnocena jako spíše nízká. Pravidelná péče, kterou postavená obydlí z let 2009, 2010 i 2011 potřebují, naráží na nelehkou situaci příjemců. Po cyklónu se v postižených oblastech změnila přírodní podmínky (nedostatek listů palmy nipa na obnovu střech, nedostatek bambusu, zasolení půdy, méně ryb apod.) a místní obyvatelé tak často ztratili možnost obživy. Výsledkem je celkové snížení jejich příjmů, a tedy i možností údržby a oprav obydlí. Jen málo z nich ušetří peníze na každoroční nutné opravy, které jsou evidentně nutné (hnijící kůly, poškozené podlahy, nahnílé stěny, zmenšující se část domu, kterou rodina může obývat). Ve vesnici Ahway Kar má 30 domácností problémy ohledně práva využívat zdarma pozemek, na němž jim bylo obydlí postaveno. Obyvatelé vesnice Na Lin Kyaw zase stěhují domy i přes úřední zákaz zpět do původní vesnice u moře, neboť jsou to většinou rybáři a moře je jejich zdrojem obživy (dle nastavených pravidel vlastní příjemci dům pouze po dobu, po kterou v něm žijí). ADRA Labutta ale v této souvislosti poukazuje na životní styl některých příjemců (rybáři – migranti, kteří nejsou zvyklí o obydlí pečovat) a jejich určitou pasivitu (zvykli si na přísun pomoci od různých dárců). Je ale nutné dodat, že ADRA Labutta působí v současné době jen v některých vybraných oblastech a obydlí z let 2010 a 2011 nemonitoruje. Systém buvolí banky se zdá být nastaven transparentně a udržitelně. V době evaluace ho však nebylo možné plně vyhodnotit, neboť se do té doby ještě nenarodilo žádné tele.

Průřezové principy:

Lidská práva a gender: Při výběru příjemců pomoci bylo zohledňováno kritérium pohlaví (prioritu např. dostávaly vdovy). Ženy měly zastoupení i v Komisích pro rozvoj venkova (v pěti komisích, které evaluační tým poznal, bylo cca 20-30 % žen). Evaluační tým nezjistil žádná porušení základních lidských práv.

Životní prostředí a klima: Pro stavbu nových obydlí se používaly přírodní materiály jako bambus, listy palmy nippa, dřevo. Evaluační tým nezaznamenal žádné poškození životního prostředí vlivem dopadů projektu. ADRA nadále v některých vesnicích působí a např. vysazuje podél pobřeží ochranné pásy mangrovníkových porostů.

Řádná správa věcí veřejných: V letech 2008 až 2010 působila ADRA za bývalého politického režimu, musela proto respektovat rozhodování místních úřadů, i když s nimi často nesouhlasila. Striktně také musela dodržovat předpisy, aby neohrozila své budoucí působení v oblasti. V současné době už ale bez problémů spolupracuje s úřady v Labuttě i Pyinsalu. V rámci komunit a vlastního týmu pracuje ADRA dle demokratických principů.

Tabulka č. 2: Hlavní doporučení vyplývající ze závěrů a zjištění evaluace

Typ doporučení	Doporučení	Hlavní adresát	Stupeň závažnosti
K projektové tematice	Důkladně analyzovat klíčové předpoklady a rizika každého projektu (na všech úrovních projektové logiky)	ADRA ČR	1
K projektové tematice	Dohlížet na kvalitu stavebních prací a dodržovat doporučení a standardy UN-HABITAT	ADRA ČR ve spolupráci s ADRA Myanmar	1
K projektové tematice	V projektech podobného typu věnovat zvýšenou pozornost otázce vlastnictví půdy, na které jsou budována dočasná nebo trvalá obydlí	ADRA ČR ve spolupráci s ADRA Myanmar	1
K projektové tematice	V projektech podobného typu (stavba obydlí) ověřovat výběr vhodných příjemců pomoci	ADRA ČR	1
K projektové tematice	Provéřit příjemce obydlí z roku 2011 (jak jsou obydlí nyní využívána) a v případě potřeby sjednat okamžitou nápravu	ADRA ČR ve spolupráci s ADRA Myanmar	2
K projektové tematice	Při výstavbě dočasných obydlí vytvořit v rozpočtech rezervu na případné opravy	ADRA ČR	2
Systémové	V pozdějších fázích humanitární pomoci vyžadovat v projektech aktivity vázající se na další rozvojovou pomoc nebo akcentující podporu samostatnosti příjemců pomoci po jejím skončení (přínosem je také učení se z provedených projektů)	ORS	1
Procesní	Konzultovat vhodnost načasování evaluace s realizátorem nebo jinými stranami a adekvátně stanovovat časový rozsah vymezený na evaluaci.	ORS	1
Systémové	Zavést angličtinu jako hlavní jazyk závěrečných evaluačních zpráv	ORS	2

Stupeň závažnosti je hodnocen od nejméně závažného (1) až po nejvíce závažný (3).

Obsah

Shrnutí	2
1. Úvod	7
2. Informace o projektu	8
3. Metodologie evaluace	11
4. Evaluační zjištění	16
4.1. Relevance.....	18
4.2. Efektivnost/Účelnost.....	20
4.3. Efektivita.....	21
4.4. Udržitelnost.....	25
4.5. Dopady.....	27
4.6. Průřezové principy ZRS ČR.....	28
5. Závěry evaluace.....	29
6. Doporučení	32
7. Přílohy.....	32
A. Seznam zkratk	
B. Seznam prostudovaných dokumentů	
C. Mapa Delt s vyznačenými navštívenými projektovými oblastmi 2009-2011	
D. Seznam rozhovorů a skupinových diskuzí v České republice a Barmě	
E. Využité dotazníky	
F. Fotografie z místního šetření – červen, 2013	
G. Evaluační tým	
H. Vypořádání připomínek zásadního charakteru	
I. Shrnutí v anglickém jazyce	
J. Terms of reference	

1. Úvod

Ve dnech 2.–3. 5. 2008 se vytvořil nad Bengálským zálivem mohutný cyklón Nargis. Jednalo se o největší tropickou bouři v tomto regionu od roku 1991. Největší zkázu ale způsobila přívalová vlna, která zaplavila zejména nížinu kolem dolního toku řeky Iravádí. Města jako Bogalay, Labutta nebo Kyaik byla téměř srovnána se zemí. Cyklón po sobě zanechal více jak 140 000 obětí na životech a dle odhadů přišlo až 2,5 milionu lidí o střechu nad hlavou. MZV v červnu 2008 uvolnilo dotaci ve výši 2 mil. Kč určenou na humanitární pomoc pro lidi postižené cyklónem Nargis ve Svazové republice Myanmar (dále Barma) a ADRA ČR byla vybrána jako implementující organizace. Ve třech následujících letech (2009–2011) pak ADRA ČR realizovala v postižených oblastech další tři navazující projekty humanitární pomoci zaměřené především na obnovu obydlí lidí zasažených cyklónem. Všechny projekty byly realizovány v gesci MZV ČR. Celkové čerpání finančních prostředků ze zdrojů zahraniční rozvojové spolupráce ČR (dále ZRS ČR) činilo za celé období celkem 8 mil. Kč.

Evaluace projektů humanitární pomoci byla vyhlášena 7. 3. 2013. Evaluátoři byli vyhlášeni dne 23. 4. 2013, termín pro odevzdání předběžné zprávy byl stanoven na 23. 7. 2013, pro finální zprávu pak na 30. 9. 2013. Časový rozsah na evaluaci tak byl stanoven v rozsahu cca 3 měsíce (od vyhlášení výsledků do odevzdání předběžné zprávy). Evaluační tým současně dle zadání MZV prováděl evaluaci projektů v Kambodži.

Hlavním cílem evaluace bylo získat objektivně podložené závěry využitelné při rozhodování MZV ve spolupráci s Českou rozvojovou agenturou (ČRA) o budoucím zaměření ZRS v Kambodži a humanitární pomoci v Barmě. Dále zadavatel očekával informace pro rozhodování o realizaci projektů podobného typu také v dalších partnerských zemích.

S cílem podpořit proces, ze kterého se mohou poučit všechny zúčastněné strany, poskytl evaluační tým nad rámec zadání ještě během přípravné fáze realizátorovi a referenční skupině prostor definovat další potřebná témata a otázky pro evaluaci. Doplnující témata zaslaná MZV a realizátorem jsou uvedena níže:

Očekávání MZV:

- Vyhodnocení komplexní humanitární intervence zahrnující okamžitou pomoc, časnou i dlouhodobou obnovu a prevenci, z hlediska průběhu (kvalita vyhodnocování potřeb, včasné a adekvátní reagování na ně, návaznost jednotlivých fází) a zejména z hlediska principů a dobré praxe humanitárního dárcovství ve vztahu k institucionálnímu donorovi (tj. MZV, které se k dodržování těchto principů výslovně přihlásilo) i realizátorům. Důležitý je mj. princip zapojení příjemce do rozhodování ohledně intervence a dále předvídatelnost pomoci do příštích let, tj. věděli příjemci předem, co se plánuje a s čím mohou počítat.
- Vyhodnocení z hlediska síťového partnerství implementační organizace (ADRA): vzájemná spolupráce s ostatními národními organizacemi i spolupráce s dalšími dárci v místě implementace.
- Metodologický přístup versus limity jeho praktické aplikace v terénu (tzv. „Lessons Learned“) využitelné pro případné další evaluace humanitárních intervencí.
- Specifika pomoci v Barmě: Do jaké míry se ukázalo, že může a umí ČR jako donor působit v této (donesávna velmi uzavřená a autokratická) zemi? Jak se politicko-bezpečnostně-administrativní podmínky pro zahraniční rozvojovou spolupráci (humanitární pomoc), mj. i pro české realizátory, v Barmě změnily od počátku hodnoceného humanitárního projektu?

Očekávání ADRA ČR:

- Shrnutíspecifik situace po cyklónu Nargis jako takové (jak v Barmě – reakce a možnosti ostatních donorů, tak v ČR – reakce MZV).
- Efektivita fungování síťové organizace ADRA (výhody či nevýhody, jak je schopná reagovat), faktor přítomnosti ADRA Labutta již před cyklónem.
- Zaměstnanci ADRA Labutta byli také postiženi cyklónem (materiální ztráty a jedna oběť na životě). Jak na to ADRA Labutta reagovala?
- Míra koordinace s ostatními dárci.

- Komise pro rozvoj vesnic – zhodnocení výběru příjemců.
- Relevance a kvalita poskytnutých výstupů projektu (moskytiéry, dočasná versus trvalá obydlí, buvoli), srovnání s výstupy ostatních dárců.
- Dlouhodobý dopad – posouzení nastavení předpokladů udržitelnosti, předávacího plánu a rotačního systému (buvoli). Ovlivnilo další stěhování lidí udržitelnost buvolích bank? Fungují vesnické výbory? Navazuje ADRA na komunitní práci či oblast opustila vzhledem ke zúžení svého působení v Deltě?

2. Informace o projektu

2.1. Logická stavba projektů

V rámci evaluace byly hodnoceny celkem čtyři projekty:

1. Okamžitá pomoc Barmě po cyklónu Nargis (2008).
2. Stavba obydlí v oblasti Pyinsalu (2009).
3. Obnova a modernizace obydlí pro lidi zasažené cyklónem Nargis (2010).
4. Zlepšení životního standardu obětí cyklónu Nargis (2011).

Projektová logika byla následující:

1) Projekt 2008 – Okamžitá pomoc Barmě po cyklónu Nargis, dotace ze zdrojů ZRS ve výši 2 000 000 Kč

Dle dostupné projektové dokumentace cíl projektu definován nebyl.

Výstupy byly celkem čtyři:

1. nákup moskytiér ošetřených insekticidem,
2. moskytiéry jsou dopraveny do distribučních míst,
3. moskytiéry jsou přiděleny beneficietům,
4. beneficieti vlastní moskytiéru a znají funkci a její správné užívání.

2) Projekt 2009 – Stavba obydlí v oblasti Pyinsalu, dotace ze zdrojů ZRS ve výši 2 483 613 Kč

Cíle projektu byly definovány jako: 1) Zlepšení živobytí obyvatel v oblasti Pyinsalu zasažených cyklónem Nargis prostřednictvím obnovy obydlí se zřetelem na zavádění opatření a posílení informovanosti pro snížení rizik do budoucna. 2) Posílení stavebních dovedností vesničanů za dodržení technických požadavků na bezpečnější přestavbu domů za použití tradičních materiálů.

Výstupy projektu byly definovány dva:

1. zbudování bezpečného a dlouhodobě funkčního přístřeší pro 150 rodin v Pyinsalu (v souladu s platnými standardy Programu OSN pro lidská sídla a Ubytovacího sdružení),
2. snížení zranitelnosti rodin prostřednictvím poskytnutí základních znalostí o bezpečnostních strategiích při stavbě domů a o připravenosti na přírodní katastrofy.

3) Projekt 2010 – Obnova a modernizace obydlí pro lidi zasažené cyklónem Nargis, dotace ze zdrojů ZRS ve výši 1 579 065 Kč

Cíle byly definovány následovně: 1) Přispět ke zlepšení životních podmínek obyvatel oblasti delty Iravádí postižených cyklónem Nargis prostřednictvím bezpečnějších přístřeší. 2) Posílení stavebních dovedností vesničanů za dodržení technických požadavků na bezpečnější přestavbu domů při použití tradičních materiálů.

Výstup projektu byl definován jeden:

1. výstavba 90 stálých přístřeší podle standardu DRR a 90 latrín zabezpečených proti vniknutí polévatého hmyzu pro 90 rodin ve vesnicích Hlwa Zar a Sar Chet postižených cyklónem Nargis (v souladu s platnými standardy Programu OSN pro lidská sídla a Ubytovacího sdružení).

4) Projekt 2011 – Zlepšení životního standardu obětí cyklónu Nargis, dotace ze zdrojů ZRS ve výši 1 912 416 Kč

Cíle projektu byly definovány následovně: 1) Stálá bezpečná obydlí s latrínami pro 26 rodin. 2) Zajištění prostředků obživy dvaceti domácnostem skrze distribuci buvolů a založením buvolí banky.

Výstupy projektu byly definovány dva:

1. 26 stálých bezpečných obydlí dle místních standardů,
2. 24 buvolů pro 12 domácností.

2.2. Klíčové předpoklady a rizika

Pomineme-li projekt z roku 2008, který byl realizován jako okamžitá pomoc zemi zasažené cyklónem, byly **klíčové předpoklady a rizika projektů v letech 2009–2011 definovány často ne zcela přesně, některá klíčová rizika byla opomenuta a bohužel ne vždy byly definovány pro všechny stupně intervenční logiky**. Některé předpoklady se ani neobjevily v projektové matici, ale pouze v popisu projektu.

V roce 2009 byly definovány předpoklady a rizika dle projektové matice pouze na úrovni cílů, a to jako „*příznivé počasí a stálá podpora pro projekt ze strany vlády a místních obyvatel*“. Definice předpokladů a rizik na ostatních úrovních projektové logiky zcela chybí. Projekt dále mylně předpokládal, že „*s postupným rozšiřováním bambusového a palmového porostu v této oblasti se ve většině domácností znovu rozšíří i schopnost práce s bambusem*“. K rozšíření bambusového porostu bohužel v době evaluace projektu ještě nedošlo. Z tohoto důvodu je materiál na obnovu domů poměrně drahý a možnost výdělků velmi omezená.

V roce 2010 chyběla v projektové matici definice předpokladů a rizik na úrovni dosažení záměru projektu. Co se týče dosažení cílů, byly definovány tyto předpoklady a rizika: *i) stavba obydlí je dokončena včas i přes tvrdé podnební podmínky, ii) nepříznivé počasí naruší harmonogram stavebních prací*. Co se týče dosažení výstupů, byly definovány tyto předpoklady a rizika: *i) příznivé počasí a stálá podpora pro projekt ze strany vlády a místních obyvatel, ii) dostupnost, kvalita materiálu a jeho včasné doručení, iii) příjemci projektu jsou ochotni plně spolupracovat při jeho realizaci*.

Z pohledu projektové logiky nebyly předpoklady a rizika definovány zcela správně. Předpoklady a rizika na úrovni cílů odpovídají úrovni výstupů (navíc oba předpoklady v podstatě deklarují totéž), první předpoklad (a současně i riziko) na úrovni výstupu patří spíše mezi hlavní předpoklady pro realizaci projektu, zbylé dva předpoklady jsou již definovány adekvátně. **Projekt bohužel nepředpokládal riziko, že místo pro vesnici Na Lin Kyaw vybrané vládou nemusí příjemcům vyhovovat** – příjemci byli rybáři a na vybraném místě není možnost tradičního rybářského hospodaření (lovení, třídění, sušení a úprava ryb, starání se domácnost a domácí zvířata). Navíc je vesnice postavena poblíž rýžových polí, která jsou periodicky zaplavována, což má negativní důsledek pro zdraví lidí i pro stav domů.

V roce 2011 již byly definovány předpoklady a rizika na všech úrovních projektové logiky. Co se týče úrovně záměru projektu, byly definovány následující předpoklady a rizika: *i) obec přispěla ke zlepšení životních podmínek příbytků a náhradě prostředků obživy poskytované organizací ADRA*. Co se týče úrovně cílů projektu, byly definovány následující: *i) klimatické podmínky, kvalitní materiály a dostupnost materiálů mohou být negativními faktory udržitelnosti příbytků a jejich dokončení, ii) inflace zůstává stabilní*. A co se týče výstupů, byly definovány následovně: *i) stavba obydlí je dokončena včas i přes drsné počasí, ii) nepříznivé počasí naruší stavbu, iii) materiály a zdroje potřebné k projektu jsou k dispozici v navrhovaném čase*.

Z pohledu projektové logiky opět předpoklady a rizika nebyly definovány zcela správně. Předpoklad na úrovni záměru není zcela srozumitelný, nicméně zřejmě vychází ze skutečnosti, že k dosažení záměru

projektu je zapotřebí i podpora místní obce, což je v souladu s projektovou logikou. Co se týče úrovně projektu je zapotřebí i podpora místní obce, což je v souladu s projektovou logikou. Co se týče úrovně cílů a výstupů, zde je z hlediska intervenční logiky projektu problém s tím, že obě úrovně byly definovány velmi podobně (cílem byla „*stálá bezpečná obydlí s latrínami pro 26 rodin*“ a výstupem „*26 stálých bezpečných obydlí dle místních standardů*“), takže i definice předpokladů na obou úrovních se týká spíše úrovně výstupů. Jinými slovy definice předpokladů na úrovni cílů v projektu chybí.

Dle projektové dokumentace lze shrnout **hlavní předpoklady a rizika** všech třech návazných projektů následovně:

- příznivé počasí / proměnlivé klimatické podmínky,
- podpora projektu ze strany vlády a dalších místních představitelů,
- zájem místních obyvatel,
- dostupnost a kvalita stavebního materiálu.

Bohužel ne vždy byly předpoklady a rizika definovány správně. Zejména v letech 2009–2010, kdy v zemi stále panoval velmi přísný politický režim, projekty nepočítaly **s relativně vysokým rizikem zásahů režimu do implementace projektů**, např. formou uvolnění pozemků (ve státním majetku) pro stavbu obydlí.

2.3. Realizátor

Realizátorem projektu byla organizace ADRA ČR, která v projektech humanitární pomoci vystupovala spíše jako tzv. zprostředkující organizace. Implementující organizací (partnerem projektu) byla ADRA Myanmar.

ADRA (*Adventist Development and Relief Agency*) je mezinárodní humanitární organizace poskytující pomoc lidem v nouzi. Byla založena v USA před více jak padesáti lety a dnes má zastoupení ve 125 zemích světa. **ADRA ČR** začala působit v roce 1992 a v současné době patří ke třem největším organizacím v České republice poskytujícím humanitární, rozvojovou a sociální pomoc doma i v zahraničí. **ADRA Myanmar** byla založena v roce 1993 za účelem poskytování humanitární a rozvojové pomoci. Hlavní kancelář sídlí v městě Rangún, dále má 6 regionálních kancelářů. Evaluované projekty realizovala **ADRA Labutta** v provincii Ayeyarwady (Irávádí), která svoji činnost v Deltě zahájila již humanitární pomocí po vlně tsunami v roce 2004. Budovala zde mimo jiné mosty a přístaviště a pracovala s místní komunitou. Zaměstnanci ADRA Labutta byli bohužel cyklónem rovněž postiženi (majetkové ztráty), jedna pracovnice dokonce během úderu cyklónu zemřela.

3. Metodologie evaluace

3.1. Metody evaluace a kritéria posuzování

Evaluované projekty byly projekty humanitární pomoci. Při jejich hodnocení vycházel evaluační tým z **fáze humanitární pomoci**, ve kterých byly realizovány. Dle metodiky MZV ČR lze vymezit celkem tři hlavní fáze humanitární pomoci: 1) *okamžitá pomoc* (první dny až týdny po katastrofě, záchrana životů a prvotní podpora přeživších), 2) *časná rehabilitace* (cca 2 týdny až 3 měsíce po katastrofě, péče o vysídlené lidi, obnova elementární infrastruktury), 3) *fáze obnovy a rozvoje* (zpravidla do 2 let od katastrofy, obnova přístřeší, infrastruktury apod., v jejím rámci též prevence dalších katastrof). Zpráva s názvem *Post-Nargis Joint Assessment (PONJA)*², kterou vypracovala OSN ve spolupráci s ASEAN a barmskou vládou uvádí celkem pět fází humanitární pomoci: 1) *okamžitá pomoc (Emergency Relief)*, 2) *přechodná* – přechod mezi okamžitou pomocí a rehabilitací, 3) *krátkodobá obnova (Short Term Rebuilding)* – obnova vedoucí k obnovení životní místních obyvatel, 4) *dlouhodobá obnova (Long Term Reconstruction)* – další obnova a zlepšování životních podmínek započaté v předchozí fázi, 5) *přípravenost a prevence (Preparedness and Prevention)* – v této fázi dochází ke zlepšení životních podmínek zejména cestou zlepšování připravenosti na případné další možné katastrofy mobilizací místních zdrojů, budováním silnic, krytů a dalších zařízení apod.

Jak z textu vyplývá, humanitární pomocí se rozumí jak **okamžitá reakce na ad hoc katastrofu**, tak také **následná pomoc při obnově** základních životních podmínek a **prevence katastrof a zvyšování odolnosti vůči nim**. Důležitá je také vzájemná návaznost a synergie humanitárních a rozvojových aktivit (*Linking Relief, Recovery and Development, LRRD*), které mohou přispívat k celkovému **posilování odolnosti** zranitelných zemí a regionů. Tyto aspekty byly brány v potaz při posuzování evaluovaných projektů.

Evaluované projekty odpovídají **fázi okamžité pomoci** (projekt 2008), **fázi časné rehabilitace** (projekt 2009) a **fázi trvalé obnovy** (projekty z let 2010 a 2011) s tím, že dle PONJA by projekty staveb dočasného přístřeší (projekt 2009 a fakticky i 2010) odpovídaly fázi krátkodobé obnovy a projekty stavby trvalých obydlí a distribuce buvolů (projekt 2011) pak fázi dlouhodobé obnovy. Silný důraz na bezpečnost nových obydlí (resp. jejich větší odolnost vůči podobným katastrofám) a informování obyvatel o možné lepší připravenosti na další živelní katastrofy svědčí o přesahu tohoto projektu do poslední fáze, tj. připravenosti a prevence a zároveň prolínání prevence do předchozích fází.

Za hlavní evaluační přístup byl zvolen **přístup zaměřený na výsledky (Goal-based Evaluation)** ve spojení s **participativním přístupem** a tzv. **mapováním dopadů (Outcome Mapping)**. To znamená, že hlavním smyslem evaluace bylo vyhodnotit dosažení cílů dle plánovaných indikátorů (a dle zadaných kritérií). Evaluační tým se na základě předchozích zkušeností hlavní evaluátorky rozhodl i pro participativní přístup, tj. podpořit takový evaluační proces, ze kterého se mohou poučit všechny zúčastněné strany. Hned v přípravné fázi tak dostal realizátor a referenční skupina prostor definovat doplňující témata a otázky k evaluaci. Tato metoda pak byla využita jak k doplnění hlavních evaluačních otázek schválených zadavatelem evaluace, tak i k sestavení podkladů pro dotazníkové šetření mezi příjemci pomoci a pro rozhovory s partnery projektů. Z hlediska měření dopadů projektů se evaluace nezaměřovala jen na předem definované dopady, ale snažila se zmapovat i možné nezamýšlené (pozitivní i negativní) dopady, a to především na příjemce pomoci a komunity.

Na základě komunikace se zadavatelem v přípravné fázi evaluace se evaluační tým rozhodl doplnit evaluaci o tzv. **evaluaci zaměřenou na reakci vybrané organizace (Single Agency Response Evaluation)**, která vyhodnocuje proces zapojení vybrané organizace (v tomto případě ADRA ČR) do komplexní humanitární intervence. Z tohoto pohledu byly vyhodnocovány role tří organizací:

- MZV ČR jako donorské instituce (*Donor Agency*),
- ADRA ČR jako zprostředkující organizace (*Channeling Agency*),
- ADRA Myanmar (kancelář Labutta) jako implementující organizace (*Implementing Agency*).

² OSN, ASEAN and Government of the Union of Myanmar: *Post-Nargis Joint Assessment*, 2008, str. 39.

Kde to bylo relevantní, posuzoval evaluační tým i míru zapojení dalších partnerů (UN-HABITAT, Action Aid a dalších).

Evaluace byla provedena dle pěti hlavních evaluačních kritérií definovaných OECD-DAC, která však byla vzhledem ke specifikům humanitární pomoci evaluačním týmem mírně upravena. Při jejich modifikaci vycházel tým především ze zkušeností ostatních donorů a z deklarace vyspělých donorů o **Principech a dobré praxi humanitárního dárcovství** (Stockholm, 2003), která definuje hlavní principy humanitární pomoci zejména s ohledem na **potřeby příjemců** (partnerské země) a **koordinaci na místě**. Vybrané principy z této deklarace se staly doplňkovými kritérii pro hlavních pět evaluačních kritérií OECD-DAC relevantních primárně pro vyhodnocení rozvojových intervencí:

Relevance:

- reakce na potřeby místních obyvatel z hlediska potřebnosti cílové skupiny, včetně metod vyhodnocení potřeb v terénu a míry flexibility implementující organizace (ADRA Myanmar),
- míra zapojení příjemců do rozhodování ohledně intervence.

Efektivnost:

- míra dosažení plánovaných cílů a indikátorů,
- správnost načasování aktivit (*Timeliness*),
- míra koordinace aktivit/výstupů s dalšími aktéry humanitární pomoci v oblasti (*Coordination*).

Efektivita:

- míra efektivity distribuce pomoci (týká se především roku 2008),
- míra efektivity (časové, finanční) zvolených řešení (týká se především projektů z let 2009–2011), včetně posouzení zvoleného technického řešení.

Dopady:

- dopady pro příjemce pomoci,
- dopady na komunitu (zjištění možných negativních důsledků vyplývajících z výběru příjemců apod.).

Udržitelnost:

- míra aktivit vedoucích k prevenci vzniku dalších škod při možné katastrofě podobného charakteru,
- míra aktivit vedoucích k posilování kapacit místních organizací za účelem lepšího zvládnutí následků v případě další katastrofy,
- pravděpodobnost pokračování pozitivních důsledků projektu pro cílovou skupinu po ukončení aktivit a financování ze strany donora/realizátora,
- předvídatelnost pomoci do příštích let, tj. věděli příjemci předem, co se plánuje a s čím mohou počítat,
- provázanost s dalšími projekty rozvojové spolupráce (*Connectedness*).

Dle zadání byla ještě k vyhodnocení doplněna další kritéria (lidská práva a gender, životní prostředí a klima, řádná správa věcí veřejných) a vnější prezentace projektu.

Při **technickém posuzování kvality staveb dočasných a trvalých obydlí** vycházel evaluační tým ze standardů UN-HABITAT³, na které se odvolávala i projektová dokumentace. Jedná se o tzv. DRR kritéria (*Disaster Risk Reduction*), která definují základní bezpečnostní prvky, jako např. umístění v bezpečné vzdálenosti od vody, nastavení stavby vůči větru, sklon střechy, pokrývka střechy, ukotvení, údržba apod., a principy ABC, které charakterizují elementární požadavky na stavbu bezpečných obydlí: A = *Anchoring* (ukotvení obydlí), B = *Bracing* (ztužení), C = *Continuity* (spoje). Standardy UN-HABITAT se staly základem pro výběr evaluačních kritérií. Tým vybral taková, která považoval za nejdůležitější a pro účely evaluace stavu a provedení stavby za dostačující:

³ UN-HABITAT Myanmar. *A Guide for Village Carpenters on How to Build a Safer Shelter*, 2009. Dostupné z: http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/3EA7B74503F9A19B492575E600060277-UNhabitat_shelter%20carpenters_jun2009.pdf.

- a) **umístění obydlí** – lokalita z hlediska její dostupnosti, vhodnosti vzhledem ke způsobu obživy obyvatel apod., dále též její stav z hlediska bezpečnosti, vlhkosti, výšky apod.,
- b) **ukotvení obydlí do terénu, stav a provedení,**
- c) **spoje jednotlivých konstrukčních dílů**, použité spojovací prvky (hřeby, svorníky), ocelové výztuhy apod.,
- d) **ztužení konstrukce obydlí** (šikmé konstrukční prvky ve stěnách, v krovech apod.), provedeno nebo neprovedeno, příp. v jaké míře.

Obrázky 1, 2 a 3: **Základní principy konstrukce „bezpečného obydlí“** – pevné spoje (kotvení), ztužení konstrukce a konstrukce celkově odolná vůči vnějším silám včetně odpovídajícího zakotvení do terénu.

Zdroj: UN-HABITAT Myanmar. *A Guide for Village Carpenters on How to Build a Safer Shelter*, 2009.

3.2. Metody shromažďování dat a respondentů

Primární data byla sbírána především formou **dotazníkového šetření** mezi vybranými příjemci humanitární pomoci v pěti vybraných vesnicích – Ahway Kar a Kyar Chaung (2009), Na Lin Kyaw (2010), Lay Yin Kwin a Tha Piang Chang (2011). Cílem bylo oslovit především příjemce pomoci z let 2009-2011, nikoliv ty, kterým byly v roce 2008 distribuovány moskytiéry. Po 5 letech od katastrofy takového rozsahu nelze předpokládat, že si dodnes budou pamatovat, kdo a za jakých podmínek jim tehdy poskytl moskytiéru. Nicméně nakonec se některé tyto příjemce podařilo vyzpovídat. Dotazníkové šetření bylo vedeno osobní formou za přítomnosti místní tlumočnice, kterou si evaluační tým najal jako nezávislou osobu. Dotazníky byly připraveny zvláště pro každou skupinu příjemců pomoci (viz příloha). Další metodou se staly **polostrukturované rozhovory**, a to jak v ČR, tak v Barmě (detailněji dále v textu). Tyto metody byly doplněny **metodou přímého pozorování** (a následného zachycení pomoci fotoaparátu – týkalo se zejména technického stavu dočasných/trvalých přístřeší). **Sekundární data** byla shromážděna především během přípravné fáze a částečně během fáze terénní.

A. Přípravná fáze

Základem v této fázi se stal především **sběr a studium sekundárních dat**, tj. detailní studium projektové dokumentace (návrhy projektů včetně matice logického rámce, monitorovací zprávy, rozpočty a finanční zprávy, závěrečné zprávy). Evaluační tým dále požádal realizátora o doplňkové materiály, např. statistiky, výkazy partnerských organizací či projektové studie. Následovalo studium souhrnných zpráv hodnocení humanitárních intervencí po cyklónu Nargis, humanitární spolupráce (ČR) obecně, studium dobré praxe ostatních donorů při humanitární pomoci či základních principů dobrého humanitárního dárcovství. Těsně před odjezdem do země tým studoval především mapy, resp. rozložení pomoci v prostoru a sestavoval plány pro pohyb v terénu a dojednával schůzky.

Před odjezdem do terénu byly provedeny **osobní i telefonické rozhovory** s klíčovými subjekty jak v ČR, tak také v Barmě.

Respondenti v České republice:

- **ADRA ČR** – Markéta Lančová (desk officer pro barské projekty od roku 2012), Dagmar Goldmannová (vedoucí oddělení zahraničních projektů od června 2011), Martina Součková, Petra Antošová, Monika Šikulová (bývalé koordinátorky barských projektů)
- **MZV ČR, ORS** – Hana Volná, Milan Konrád, Michal Svoboda, Gabriela Boiteux Pilná

Respondenti v Thajsku:

- **ZÚ Bangkok** – Milan Hupcej (vedoucí ekonomické sekce)

Respondenti v Barmě:

- **ADRA Myanmar** – Oliver Kyaw (programový ředitel)

B. Terénní fáze

Terénní fáze se zaměřila zejména na sběr primárních dat. **Dotazníkové šetření** mezi příjemci pomoci se zaměřilo především na popis a vyhodnocení celé humanitární intervence, tj. v jaké situaci se lidé po cyklónu nacházeli, jaké byly jejich okamžité potřeby, jaké měli možnosti řešení, kdo a jakou pomoc jim nabízel, jak byli organizací ADRA osloveni a vybráni pro pomoc a jak rychlá a z jejich pohledu potřebná pomoc byla. Evaluační tým také zajímala míra zapojení příjemců pomoci do projektových aktivit a míra koordinace humanitární pomoci ADRA s ostatními donory / místními úřady. Tým dále sledoval dopady projektových aktivit na příjemce pomoci, zejména pak s ohledem na dopady uvnitř komunity. Z tohoto důvodu byli v každé navštívené vesnici **dotazováni i obyvatelé, kteří nepatřili mezi příjemce pomoci.**

Respondenti byli v každé z 5 navštívených vesnic vybíráni ze seznamu příjemců (dům, buvol) náhodným výběrem při zvážení těchto kritérií:

- pohlaví (alespoň jedna navštívená domácnost, kde majitelkou domu je žena)
- počet členů v domácnosti (rovnoměrný výběr malých, středních a velkých rodin)
- lokalita (domy umístěné jak v centru vesnice, tak na samém okraji)

Factory, jako věk, etnická a náboženská příslušnost, velikost půdy atd., nebyly zohledněny.

V rámci **dotazníkového šetření** bylo celkem dotazováno:

- **15 domácností příjemců pomoci v 5 vesnicích** – vesnice Ahway Kar a Kyar Chaung (2009), Na Lin Kyaw (2010), Lay Yin Kwin a Tha Piang Chang (2011),
- **4 domácnosti ve 4 projektových vesnicích, které ale českou pomoc nedostali.**

Polostrukturované rozhovory byly vedeny s těmito osobami:

- **5 starostů vesnic** (ve 3 případech přišel na schůzku jak současný, tak bývalý starosta, který byl ve funkci během a po cyklónu Nargis),
- **5 pracovníků ADRA Myanmar** – ředitel a 4 projektoví manažeři,
- **1 pracovník ADRA Labutta** – bývalý ředitel,
- **2 pracovníci místní autority** – tajemník správního území Labutta, tajemník správního území Pyinsalu,
- **1 veterinární expert** (pro projekt 2011 – buvoli),
- **zástupci dalších dárcovských organizací** – Action Aid Labutta, UN-HABITAT Rangún.

K dokreslení celého procesu a k triangulaci dat byly rovněž využity **skupinové diskuse**. Celkově se konalo 7 těchto diskusí:

- **2 diskuse se zástupci ADRA Labutta** (celkem 12 účastníků),
- **5 diskusí s Komisemi pro vesnický rozvoj** (*Village Development Committees*) – jednalo se o skupiny 5–12 lidí

Další skupinové diskuse se téměř vždy konaly i **po skončení rozhovorů v domácnostech**. Zapojovali se do nich příbuzní majitelů domu, sousedé a přátelé.

V terénu byla dále prováděna **přímá pozorování**. K zaznamenání byly použity poznámky, pozorovací formuláře a fotodokumentace. Výstupy byly posléze porovnány s projektovou dokumentací (např. technické řešení zvolené pro dočasná/trvalá přístřeší, funkčnost a stav obydlí, finanční náročnost na vybudovanou jednotku, popř. rozdíl mezi lokalitami, zdravotní stav buvolů). Pozorováním bylo také zjišťováno, zda se vybrané rodiny (příjemci pomoci) umí o „dary“ starat a dále je zužitkovat (týká se především buvolů, ale pozorována byla i péče o obydlí).

Terénní fáze trvala celkem 10 dní (plus 2 další dny na přilet a odlet). Tato časová rezerva se vyplatila, neboť cesta z Rangúnu do Labutty trvala 8 hodin autem a cesta z Labutty do Pyinsalu 4 hodiny lodí. Odtud bylo nutné dále lodí a motorkou cestovat do 4 vesnic Ahway Kar a Kyar Chaung (2009), Lay Yin Kwin a Tha Piang Chang (2011). Cesta lodí trvala vždy 2–4 hodiny a vzhledem k přílivu a odlivu musel být důsledně dodržován čas vhodný pro plavbu. Terénní fázi kromě velkých vzdáleností komplikovaly i každodenní deště a rozmáčené cesty. Velkou časovou úsporu umožnil úřad v Pyinsalu, který evaluačnímu týmu na základě žádosti ADRA Labutta dovolil přenocovat 2 noci v místní úřední budově. Pátá vesnice Na Lin Kyaw (2010) je díky nové silnici z Labutty již dostupná autem.

Po celou dobu terénní fáze doprovázeli evaluační tým dva bývalí projektoví manažeři evaluovaných projektů. Bez jejich pomoci a bez využití lodi organizace ADRA by nebylo možné příjemce projektu identifikovat, nehledě na nutnost získat úřední povolení ke vstupu do oblasti. Oba pracovníci se chovali velmi diskrétně a do rozhovorů s příjemci nezasahovali. Možnost pohledu na projekty s odstupem několika let uvítali naopak jako významnou zkušenost. Evaluační tým deklaruje, že organizaci ADRA Myanmar uhradil veškeré náklady, které jí s působením evaluačního týmu vznikly; na tyto náklady byla vystavena organizací ADRA Myanmar faktura, která byla placena.

Hodnoty evaluačního týmu během terénní fáze:

- zdůraznění charakteru naší mise jako čistě evaluační,
- ochrana osobních údajů, respektování anonymity respondentů,
- citlivý přístup k odlišné kultuře příjemců,
- genderově senzitivní přístup,
- skromné a neokázalé vystupování,
- participativní přístup, dostatečný prostor pro respondenty,
- dostatečně dlouhý čas na neformální rozhovory, pobyt s přímými příjemci pomoci a snaha získat tak pravdivé informace o skutečném dopadu obou projektů.

Na konci terénní fáze byl proveden **debriefing předběžných výsledků** za účelem získání bezprostřední zpětné vazby zaměstnanců ADRA Labutta a nalezení konsenzu alespoň u dočasných hlavních závěrů terénní fáze. Debriefing proběhl na žádost ADRA Myanmar **v kanceláři ADRA Labutta a zúčastnilo se jej 16 zaměstnanců (včetně vedoucích pracovníků)**. Až na dvě výjimky neměli přítomní zaměstnanci s evaluovanými projekty zkušenost. Debriefing však uvítali jako užitečný pohled na dopady projektu s několikaletým odstupem a možnost diskuze o ponaučeních (*Lessons Learned*). Vedoucím pracovníkům ADRA Myanmar, kteří v té době byli v zahraničí, zaslal evaluační tým hlavní závěry a z nich vyplývající dotazy e-mailem.

C. Závěrečná fáze

Po návratu z terénu evaluační tým komplexně posoudil intervenční logiku hodnoceného projektu, včetně analýzy klíčových předpokladů a rizik pro dosažení cílů. Data sesbíraná v terénu důkladně vyhodnotil a vypracoval případové studie 5 navštívených vesnic. Dále provedl ověření dosažení indikátorů a vypracoval závěrečnou zprávu, včetně doporučení.

3.3. Limity evaluace (teorie versus praxe)

Zvolená metodologie v praxi narazila na několik omezení:

1) Časový rozsah – Na implementaci evaluace byly vymezeny cca 3 měsíce (od zveřejnění výsledků výběrového řízení do doby odevzdání předběžné zprávy). Časový rozsah byl v praxi ještě zkrácen skutečností, že v tu dobu prováděl evaluační tým dle zadání zadavatele ještě jednu relativně obsáhlou evaluaci projektů v Kambodži. Relativně krátký časový rozsah se negativně odrazil především na množství dat získaných k vyhodnocení projektů.

2) Načasování evaluace – Evaluace probíhala v červnu a červenci, tedy v období dešťů. Projektové oblasti jsou i za běžných podmínek špatně dostupné, v období dešťů se ale jejich dostupnost ještě zhoršuje. I když evaluační mise trvala celkem 10 dnů (plus 2 dny na cestu), velkou část této doby strávil evaluační tým na cestách (zejména na lodích, neboť většina projektových vesnic nebyla jinak přístupná). Toto omezení se promítlo především do počtu respondentů, kteří byli v terénu osloveni.

3) Rozsah zadání – Zadání evaluace bylo rozsáhlé a komplexní již od počátku. Evaluační tým si situaci ještě více „zkomplikoval“ tím, že dal možnost i ostatním zainteresovaným stranám definovat další témata a otázky. Cílem bylo podpořit takový proces evaluace, ze kterého bude profitovat co nejvíce stran a který „vtáhne“ další subjekty. Bohužel rozsah zadání se nakonec zejména z důvodu dvou výše uvedených omezení nepodařilo evaluačnímu týmu zcela naplnit a některé otázky zůstaly otevřené.

4) Nemožnost ověření některých informací – Barma patří mezi nejvíce uzavřené státy světa. Až do roku 2011 v ní panoval velmi tvrdý režim. Některé informace získané od místních manažerů projektů a zástupců ADRA týkající se především situace po cyklónu tak mohly být zkreslené. Nevládní organizace se po určitou dobu vystavovaly riziku, pokud přijímaly finanční pomoc ze zahraničí. Místní orgány navíc relativně výrazným způsobem zasahovaly do implementace projektů. Některé informace však nebylo možné během evaluační mise ověřit.

4. Evaluační zjištění

Před vlastním vyhodnocením realizovaných projektů (resp. celé humanitární intervence) bylo nejprve zapotřebí se **důkladně seznámit se specifickou situací, která po cyklónu Nargis v postižených oblastech vznikla**. Níže jsou uvedeny hlavní výňatky z výpovědí přímých svědků této přírodní katastrofy, tj. bývalého ředitele ADRA Labutta a dalších dnes již bývalých pracovníků ADRA Myanmar.

„V pátek ve 23 hodin vítr v Labuttě zesílil. Měli jsme zprávu, že změní směr, ale pak přišla zpráva, že vítr jde k nám a že je nebezpečné vycházet. Ve 2 hodiny ráno byl vítr ještě silnější a příliv narůstal. V 5 hodin ráno nám vítr odnesl střechu. Běželi jsme do města hledat úkryt a schovali se spolu s asi 200 lidmi a zvířaty v klášteře. Ráno jsme viděli, že celé pobřeží bylo smeteno. Uviděl jsem svoji loď v koruně stromu. Do kláštera přišel úředník a sám nevěděl, co se děje.“

„V neděli jsme i přes silný vítr jeli lodí do Pyinsalu zjistit, zda jsou zaměstnanci ADRA naživu. Městečko bylo naprosto zničené, všude panoval zmatek. Hledali jsme je v místním zdravotním středisku (které ADRA podporovala). Jedna naše pracovnice zmizela a nikdy jsme ji nenašli.“

„Až 4. den po cyklónu se objevily vládní helikoptéry. Úřady se zpočátku snažily katastrofu zatajit, např. 5. den se objevil v novinách článek, že zemřelo pouze několik osob, přitom byly mrtvoly úplně všude. Myslím si, že to bylo i z důvodu jejich obavy, že si lidé budou myslet, že to je trest za špatné vedení. Měl jsem schůzku s okresním předsedou a ministrem pro zemědělství a přesvědčoval je, že musí evakuovat lidi, protože nemají vodu, jídlo, oblečení a přístřešky. Až o několik dní později oznámili situaci jako národní katastrofu. Úřady pomáhaly, ale stanovily omezení pro zahraniční humanitární pomoc. Organizaci ADRA ale nemohly zastavit, protože naši zaměstnanci byli zároveň obětmi.“

„5. den po cyklónu začala ADRA pomáhat – jedinou zbylou lodí jsme do Pyinsalu převáželi 6 pytlů rýže a vodu, kterou jsme dostali od místních úřadů a místní pobočky Červeného kříže (také jejich zaměstnanci byli mezi obětmi). Nazpět jsme evakovali zraněné ženy a děti, a tak pořád dokola. Úřady 5. den po cyklónu ustanovily v Labuttě tábory pro přeživší (kláštery a kostel). Podmínky tam byly ale tristní.“

„6. den po katastrofě dorazili do Pyinsalu v autech WFP kolegové z ADRA Myanmar. Přivezli léky, rýži a nutriční sušenky. Díky našemu „emergency“ plánu jsme mohli okamžitě alokovat 10 000 USD.“

„Asi týden po katastrofě přišla první nabídka pomoci z USA a Francie. Vláda ji ale odmítla. Byli jsme stíženi nejen cyklónem, ale také politickou bouří. Vzhledem k politické situaci a sankcím USA nebylo možné z USA přijmout peníze. Proto naši pracovníci přiváželi peníze osobně z naší regionální kanceláře v Bangkoku. V naší hlavní rangúnské kanceláři jsme měli švýcarského kolegu, díky kterému jsme obdrželi obratem peníze ze Švýcarska.“

„2 týdny po katastrofě dorazila do Pyinsalu armáda a postavila tam tábor. V Pyinsalu pracovala v této době pouze ADRA a armáda. Z místních úředníků přežil jen jeden a z policistů také jen několik. Přišli také o vybavení (motorky, lodě). Jediná pevná zbylá budova byla nemocnice a dům jednoho bohatého muže. Vojáci svázeli mrtvá těla, my jsme se je snažili pohřbívat. Všichni byli bezmocní.“

„3 týdny po katastrofě jsme dostali od USAID loď (s povolením okresního předsedy), neuměli jsme jí ale používat. Byla to citlivá věc dostat první pomoc z USA, protože nás úřady vnímaly jako pobočku americké organizace. Přiletěla také první letadla z Bangkoku, která úřady týden před tím povolily.“

„První skutečná pomoc přišla až měsíc po cyklónu. Mnoho lidí do té doby zemřelo následkem zranění a nedostatku vody a jídla. Přijela první nákladní auta s jídlem. Svolali jsme místní dobrovolníky a vykládali jídlo i v noci a za deště, aby se auta mohla co nejdříve vrátit pro další jídlo. ADRA musela pečlivě zvažovat hranici mezi obrovskou nutností uspokojit základní potřeby přeživších a spoluprací s tehdejší režimem. V zájmu příjemců pomoci tak využila např. nabídku na vládní nákladní auta pro transport potravin a materiálu.“

„Po dobu asi 6–7 týdnů po cyklónu měli cizinci zákaz vstupu do oblasti Dely. Mezi prvními pak byli expati ze Švýcarské rozvojové agentury. Větším problémem než financování (které jsme v té době již měli zajištěno) byla nutnost koordinace, zabránění překrývání pomoci a jednání s politiky.“

„2 měsíce po úderu cyklónu vytvořily místní úřady speciální komise a svolaly koordinační setkání v městečku Labutta a později i v Rangúnu. Postižené území cca 200 vesnic rozdělily geograficky a dle sektorových klastrů. ADRA dostala na starosti 10 sběrných táborů v nejvíce postižené oblasti na jihu Dely a stala se součástí více klastrů. Do Labutty tehdy přišlo mnoho neziskovek. Některé ale neměly vyřízenou registraci, začaly proto působit prostřednictvím ADRA Myanmar (např. World Concern, Islamic Relief apod.). Jiné, jako Červený kříž, UNDP, Pack a Thidagu (buddhističtí mniši), působily v oblasti již před cyklónem, a proto jim úřady překážky nekladly. Nově zde začal působit WFP, World Vision, UNICEF, UNHCR a UN-HABITAT. Koordinační schůzky s jednotlivými dárci a implementujícími organizacemi probíhaly jednou za týden, někdy i častěji. Hlavním koordinátorem byla OSN, zejména pak WFP. Na administrativní úrovni to bylo Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo školství a vojenská junta.“

„6 měsíců po úderu cyklónu jsme plně pocítili, jak velká bude závislost lidí na pomoci. Mnozí chtěli začít obdělávat pole, ale chyběly jim nástroje a pracovní síla. Lidé často místo práce čekali ve frontách na dodávky jídla a věcí. Do oblasti přišlo za vidinou pomoci také mnoho migrantů ze severu. Některým se od dárců podařilo získat několikanásobnou pomoc (skryli materiální pomoc, kterou již dostali), zatímco jiní nedostali nic. V té době bylo těžké určit, kdo je skutečnou obětí Nargisu a kdo je chudý přistěhovalec. Pro lidi je obtížné se mentálně přepnout ze závislé do proaktivní pozice.“

Z hlediska naplnění **Principů a dobré praxe humanitárního dárcovství**, a to především **zásady usilování o poskytnutí flexibilního a včasného financování**, nás zajímal bezprostřední vývoj na straně donorské instituce (MZV ČR) a zprostředkující organizace (ADRA ČR).

Dle vyjádření pana Michala Svobody působícího v roce 2008 na ZÚ Bangkok na pozici zástupce velvyslance, bylo v prvních týdnech po cyklónu náročné získat jakékoliv informace. Jednání probíhala

především na nejvyšší úrovni. Situace na místě byla zoufalá, vojenská junta byla vůči lidem lhostejná, vedení možná ani nemělo informace o skutečném rozsahu katastrofy, navíc začaly silné deště.

Emergency Director z ADRA International ve spolupráci s regionálním koordinátorem ADRA a zástupci ADRA v zemi, kde ke katastrofě došlo, informuje v podobných případech e-mailem síť ADRA a interní informační platformu o události a počtu postižených obyvatel a navrhuje způsob a rozsah potřebné humanitární pomoci. Na té se pak finančně popř. i manažersky podílejí také další kanceláře ADRA. Shodou okolností probíhalo těsně po úderu cyklónu Nargis na Slovensku každoroční setkání kanceláří ADRA. Zde se ADRA ČR zastoupená ředitelem Janem Bártou se zástupci dalších evropských kanceláří na společném postupu při humanitární pomoci v Nargisu domluvila. Výhoda síťové organizace je v tomto případě nesporná, ADRA začala díky emergency fondům a již vybudované pozici působit v oblasti Iravadi již 5. den po úderu cyklónu.

ADRA ČR vyhlásila bezprostředně po katastrofě veřejnou humanitární sbírku, prostředky takto získanými se zapojila do humanitární pomoci prostřednictvím síťových projektů. MZV ČR tuto veřejnou sbírku obratem schválilo.

MZV-ORS mezitím zaslal návrh ministrovi a doporučil uvolnit prostředky humanitární pomoci obětem cyklónu Nargis. Cílem bylo, dle paní Hany Volné, mít prostředky včas připravené, než se rozhodne, přes koho se budou do Barmy zasílat. Následně požádal ORS ještě o navýšení prostředků. Přihlásila se organizace ADRA ČR a Člověk v tísni, ZÚ Bangkok navrhl organizaci Free Rangers. Dle Martiny Součkové a Jana Barty komunikovala ADRA ČR o několik dní později potřeby postižených katastrofou a svůj dosavadní Emergency program na místě. MZV-ORS navrhlo částku, kterou bylo možno uvolnit.

Reálná možnost reakce nastala, až když se ASEAN zapojil do vyjednávání jako prostředník mezi OSN a juntou a domluvil podmínky poskytování humanitární pomoci. V Rangúnu pořádal ASEAN a OSN 25. 5. 2008 Mezinárodní konferenci k reakci na cyklón Nargis, na které bylo zastoupeno 51 zemí, včetně 2 zástupců České republiky.

Jakmile se politická situace prolomila, byla reakce dárce rychlá – předložený projekt nákupu moskytiér byl schválen a 16. června, 2008 obdržela ADRA ČR na svůj účet dotaci 2 000 000 Kč. ADRA ČR na rozdíl od jiných organizací nepotřebovala pomoc ZÚ s převodem finančních prostředků. Peníze byly zaslány na účet do Thajska, odkud se v bankovkách převážely letadlem.

Z výše uvedeného popisu situace pak pro evaluaci projektů ADRA vyplývá:

- Stav po jakékoliv přírodní katastrofě není jednoduchý, ale v tomto případě situaci výrazně komplikovaly vládní úřady, které dlouho odmítaly rozsah katastrofy přiznat. Pomoc se tak do postižených regionů dostávala až se značným zpožděním několika týdnů.
- Z pohledu zahraničního donora situaci komplikovala i skutečnost, že vláda dlouho zahraniční pomoc odmítala a zahraničním humanitárním pracovníkům byl odepírán vstup do postižené oblasti. Místní organizace navíc se spoluprací se zahraničím vystavovaly riziku postihu ze strany vládní junty.
- Mnoho měst a vesnic v postižených oblastech je i běžně těžko dostupných. V situaci po přírodní katastrofě pak byly některé oblasti zcela odříznuty od jakékoliv pomoci.
- Situaci přidával na nepřehlednosti i životní styl mnoha místních lidí, kteří za živobytím migrují z místa na místo. Tito lidé pak po úderu cyklónu „využili příležitosti“ a přesídlili na jih země s vidinou zisku z nějaké finanční (nebo materiální) pomoci.
- Při hodnocení projektů ADRA ČR je třeba přihlídnout ke skutečnosti, že se jednalo o tzv. „networkové projekty“, jejich hodnocení však přesahuje rámec našeho zadání MZV ORS začal bezprostředně po katastrofě prostředky humanitární pomoci obětem cyklónu Nargis připravovat. Jakmile se politická situace prolomila, byla reakce dárce rychlá – předložený projekt nákupu moskytiér byl schválen a 16. června, 2008 obdržela ADRA ČR na svůj účet dotaci 2 000 000 Kč.

4.1. Relevance

Na úvod stručně k tomu, v jaké situaci se respondenti z dotazníkového šetření ocitli po cyklónu. Ve všech 5 navštívených vesnicích shodně vypovídali, že zůstali několik dní zcela bez pomoci. Museli čelit ztrátám na životech svých blízkých, zničenému majetku (domy, lodě, vybavení) a obrovským ztrátám na dobytku. Okolí bylo poseto mrtvými těly lidí a zvířat a mnoho přeživších bylo vážně zraněno. Teprve 4. den po katastrofě se nad vesnicemi v této oblasti začaly objevovat vládní helikoptéry. Většina z respondentů se po cyklónu (pěšky či lodí) přemístila ze zničených vesnic do města a v průměru 2 měsíce žila v budhistickém klášteře nebo ve stanech sběrného tábora. Teprve zde dostali tito lidé základní potraviny (rýži, olej, fazole) a vybavení (přikrývky, kanistry na vodu, oblečení, nádobí atd.). Do svých zničených vesnic se navrátili až po několika měsících a tam pak žili v provizorních přístřešcích (většinou stanech). Někteří obyvatelé údajně začali stavět nová obydlí vlastními silami, k čemuž dostali od ADRA Myanmar či jiných organizací materiál (tedy částečnou pomoc). Někteří ale čekali i několik let, zda se na ně nějaká pomoc dostane. Respondenti shodně uváděli, že pouze místní úřady rozhodovaly o tom, kde se smí stavět nová obydlí financovaná zahraničními organizacemi, a vydávaly doporučení, aby při výběru příjemců této pomoci dostávaly přednost vdovy s dětmi, velké rodiny či senioři. Respondenti také potvrdili, že tzv. Komise pro rozvoj vesnice pak rozhodovaly o konkrétním výběru příjemců pomoci. ADRA Myanmar tak za dané politické situace (týkalo se především let 2009 a 2010) musela všechna rozhodnutí vlády respektovat, i když tato rozhodnutí nebyla vždy správná, jak ukáže následující text. K této skutečnosti evaluační tým při posuzování projektů samozřejmě přihlížel.

V letech 2009–2011 bylo všech 5 vesnic, které evaluační tým navštívil, dostupných pouze lodí (což výrazně komplikovalo dovoz stavebního materiálu). Prostupnost terénu byla v době po cyklónu ztížena zbylými popadanými stromy, zbytky domů atd. Zaměstnanci ADRA Labutta v tomto směru odvedli mimořádnou práci. Povolali desítky dobrovolníků a osobně se do převozu materiálu a stavby obydlí zapojili. Působit v takto špatně dostupných, ale pro pomoc velmi relevantních oblastech muselo být velmi obtížné.

Níže jsou uvedena **hlavní zjištění k relevanci** projektů v jednotlivých letech:

1) Rok 2008 – distribuce 30 757 kusů moskytiér

O potřebě zakoupení moskytiér rozhodl tehdejší ředitel ADRA Myanmar, který podal žádost na ADRA International Emergency Bureau. Na tuto žádost zareagovala ADRA ČR. Moskytiéry byly společně se základními potřebami pro domácnost distribuovány v červenci 2008 (3 měsíce po cyklónu). V té době dle údajů ADRA Myanmar vlastnilo moskytiéru pouze cca 20 % lidí žijících ve sběrných táborech. Vzhledem k velkému riziku malárie a horečky dengue se jednalo o nutné a relevantní vybavení. Relevance potřebnosti poskytnuté pomoci tak byla evaluačním týmem vyhodnocena jako **vysoká**, stejně tak i schopnost ADRA Myanmar reagovat na potřeby místních obyvatel. V terénu však nebylo možné zjistit, do jaké míry byli do rozhodování zapojeni i příjemci pomoci.

2) Rok 2009 – stavba 160 dočasných obydlí ve 4 vesnicích

Vzhledem k tomu, že mnohé vesnice a města byly srovnány se zemí, bylo relevantní stavět pro místní obyvatele dočasná obydlí. Evaluační tým si k návštěvě vybral příjemce pomoci žijící ve 2 vesnicích – Ahway Kar⁴ a Kyar Chaung⁵, ve kterých bylo postaveno nejvíce nových obydlí. Dotázaní příjemci pomoci ve vesnici Ahway Kar (76 nových obydlí) vypovídali, že před získáním nového přístřešku žili v provizorních podmínkách, většinou ve stanu. Na místě nebylo možné zjistit, do jaké míry byli zapojeni do identifikace potřeb. Respondenti nicméně potvrdili, že o příjemcích pomoci rozhodovaly Komise pro rozvoj vesnice a že prioritu dostaly velké rodiny (5–6 členů), senioři a vdovy s malými dětmi (tj. v duchu vládních nařízení). Ve vesnici Kyar Chaung (53 nových obydlí) byla situace dle výpovědí respondentů stejná. Z tohoto pohledu lze relevanci pomoci hodnotit jako **vysokou**.

⁴ Ve vesnici Ahway Kar žilo v roce 2008 (před cyklónem) cca 115 rodin a cca 100 nájemních pracovníků. V roce 2009 pak jen cca 76 rodin, ale v roce 2013 už opět cca 101 rodin.

⁵ Ve vesnici Kyar Chaung žilo v roce 2008 cca 135 rodin, v roce 2013 je to 99 rodin, některé obývají domy společně.

3) Rok 2010 – stavba 90 obydlí v nově založené vesnici Na Lin Kyaw

V rybářských vesnicích Hlwa Zar a Sar Chet zničil cyklón všechny domy, zbyl pouze buddhistický klášter a zdravotní středisko. Přeživší obyvatelé tak mají klášter dodnes v úctě, protože zde našly úkryt téměř všechny děti z oblasti. Oceán bohužel postoupil dále do vnitrozemí a tam, kde býval střed vesnice, je dnes pláž. ADRA Myanmar tak přidala do vládního projektu přesídlování rodin a vytvoření nových bezpečnějších komunit. Pozemky určené pro novou vesnici Na Lin Kyaw jí v roce 2010 představil tajemník správního území Labutta, který na společném setkání oslovil různé neziskové organizace. Pozemky byly vládou vybrány tak, aby byly v blízkosti zbudovaného proticyklónového krytu (cca 1 km) podél nové silnice a naopak v dostatečné vzdálenosti od moře (cca 3 km). Opět nebylo možné na místě zjistit, do jaké míry byli respondenti zapojeni do identifikace potřeb. Respondenti nicméně potvrdili, že místní lidé byli informováni o tom, že jim bude přiděleno nové obydlí na vybraném místě, nevěděli ale předem kde a od jakého dárce. O konkrétním přiděleném obydlí rozhodl los, aby se předešlo neshodám (domy nejbližší versus nejdále od silnice). Relevanci pomoci tak lze hodnotit jako **vyšokou**.

4) Rok 2011 – stavba 26 trvalých obydlí (Lay Yin Kwin) a distribuce 24 buvolů (Tha Piang Chang)

Ve vesnici Lay Yin Kwin zničil cyklón 500 z 600 domů⁶. V době evaluace stálo ve vesnici asi 420 domů, mnohé jsou ale dle pozorování nevyhovující. Bývalý starosta nepovolil přistěhování nových obyvatel do vesnice, příjemci ADRA domů jsou tedy skutečnými oběťmi cyklónu. Respondenti potvrdili, že žili až do stavby nových domů v dočasném přístřešku. Z tohoto pohledu lze pomoc hodnotit jako vysoce relevantní, neboť 3 roky po katastrofě již bylo nutné pomoci lidem se stavbou obydlí trvalého charakteru. Buvoli byli distribuováni ve vesnici Tha Piang Chang. V roce 2008 zde žilo cca 100 práce schopných buvolů, cyklón ale přežili jen 3 z nich. Vláda a zejména UNDP darovaly vesničanům celkem 9 buvolů a 8 traktorů (1 traktor pro 6 rodin). Prioritu pro „české“ buvoly dostaly domácnosti, které nevladnily ani buvola ani traktor. O výběru rozhodla Komise pro rozvoj vesnice. Vzhledem k charakteru života místních obyvatel (zemědělci) lze opět pomoc hodnotit jako vysoce relevantní.

Pochybnosti ale vyvolává výběr příjemců pomoci. Skupinová diskuze se zástupci Komise pro rozvoj vesnice (Lay Yin Kwin) potvrdila, že dle pokynů úřadů i ADRA byla při výběru příjemců dána přednost seniorům a vdovám s dětmi. Bohužel návštěva dvou domácností „nepříjemců“ přinesla určité pochybnosti o „spravedlnosti“ celého procesu výběru. Zaprvé, do výběru byly ve skutečnosti zařazeny pouze rodiny, které vlastnily půdu (toto bylo starostou následně potvrzeno), což znevýhodňovalo z pohledu evaluačního týmu ty nejpotřebnější. Zadruhé, pochybnosti o relevanci vybraných příjemců naznačuje i skutečnost, že minimálně 2 domy jsou údajně pronajímány a 1 dům je neobyvaný (vlastníci údajně mají dům v jiné oblasti, vysvětlení starosty bylo však nepřesvědčivé). Pochybnosti o výběru potřebných příjemců pomoci potvrdily i výpovědi dalších dvou žen. Jedna z nich žije spolu s manželem a 3 dětmi (11, 10 a 6 let) v nevyhovující chatrči z proutí a listí, kterou jí přenechala sestra: *„Jelikož osobně půdu nevladním, nemohla jsem se výběru pro ADRA dům zúčastnit.“* Druhá žena řekla: *„Když vidím tak krásný dům prázdný a zároveň naši rodinu žijící v rozbitém domě a bez latríny, vnímám to jako velkou ztrátu.“* V terénu nebylo možné jednoznačně dokázat, že ADRA o této skutečnosti věděla. Celkové hodnocení relevance projektu je tak **spíše vysoké**.

4.2. Efektivnost

Níže jsou uvedeny **hlavní zjištění k efektivnosti** jednotlivých projektů:

1) Rok 2008 – distribuce 30 575 kusů moskytiér

Naplnění výstupů nebylo možné v terénu plně ověřit, nicméně z projektové dokumentace je zřejmé, že bylo nakoupeno 30 757 ks moskytiér a předáno beneficietům. Všichni respondenti potvrdili, že jsou zvyklí moskytiéry každodenně používat. Pět dokonce uvedlo, že během pobytu v dočasném táboře obdrželi „ADRA moskytiéru“. Nicméně v žádné navštívené domácnosti se do doby evaluace (tedy o 5 let později) žádná moskytiéra nedochovala (při každodenním užívání a zejména pak následném stěhování

⁶ 38 nových domů věnovala vláda, 50 jiné neziskové organizace a 26 ADRA.

z táborů zpět do vesnic se tomu nelze divit). Načasování pomoci lze hodnotit jako adekvátní (vzhledem k situaci popsané výše nebylo zřejmě možné dopravit pomoc do postižených míst dříve). Vzhledem k omezením v zemi byla pomoc distribuována přes místní implementující organizaci (ADRA Myanmar). Dle vyjádření jejich zástupců byla v době krátce po úderu cyklónu největším problémem zejména koordinace pomoci s vládou a její doprava do postižených oblastí. I přes tyto omezující podmínky byla efektivnost pomoci hodnocena evaluačním týmem jako **vysoká**.

2) Rok 2009 – stavba 160 obydlí

Z hlediska efektivnosti byly cíle a výstupy projektu naplněny jen částečně. Oproti plánu sice bylo zbudováno o 10 obydlí více (bylo to však na úkor kvality obydlí, jak ukáže následující část věnovaná efektivitě), evaluační tým ale upozorňuje na to, že dle technického provedení a navrženého typu (bambus, listy palmy nipa na střeche) se jednalo o vzory krátkodobých (dočasných) obydlí a nikoliv „dlouhodobě funkčních“, jak bylo uvedeno v projektové dokumentaci. V závěrečné zprávě projektu (zřejmě z tohoto důvodu) již není zdůrazňováno slovo „dlouhodobé“, ale hovoří se jen o „bezpečných“ obydlích. Jak ale posouzení technického provedení ukázalo, nejednalo se bohužel ani o bezpečná obydlí.

Respondenti na dotaz, co dělají pro prevenci negativních dopadů možné další přírodní katastrofy, odpovídali většinou následovně: *i) pravidelně v rádiu poslouchají předpovědi počasí, ii) sledují oblohu pro případ varovných znaků, iii) v případě varování uzamknou okna a dveře a přestěhují se do proticyklónového krytu*. Jejich připravenost byla otestována v květnu 2013 během hrozby cyklónu Mahasen (který nakonec oblast nezasáhl). Většina lidí strávila 3 dny v proticyklónovém krytu. Evaluační tým se domnívá, že informovanost a bdělost lidí je i díky aktivitám evaluovaného projektu v tomto případě dostatečná. Načasování aktivit lze hodnotit také jako adekvátní, jednalo se o dobu zhruba půl roku až rok po úderu cyklónu, kdy byla stavba dočasných obydlí nutná. Zejména s ohledem na odchylky v projektové dokumentaci a výsledném provedení staveb hodnotí evaluační tým efektivnost projektu jako **spíše vysokou**. V tak krátké době zde zřejmě nebylo možné vystavět dlouhodobě funkční obydlí a je chybou projektového manažera, že toto předem nedeclaroval.

3) Rok 2010 – stavba 90 obydlí v nově založené vesnici Na Lin Kyaw

Cíle projektu byly naplněny opět jen částečně. V souladu s plánem bylo sice zbudováno celkem 90 obydlí a 90 latrín, avšak dle posouzení evaluačního týmu se nejednalo ani o stálá a bohužel ani o bezpečná obydlí (neodpovídala standardům DRR, jak bylo v plánu). Diskutabilní je i zvolené místo pro jejich stavbu (Oba problémy jsou detailněji analyzovány v následující části věnované efektivitě řešení.). V této souvislosti má evaluační tým i jisté pochybnosti o míře naplnění druhého cíle projektu. I když se místní obyvatelé na stavbě obydlí podíleli, je ke zvážení, zda získali dovednosti potřebné pro stavbu bezpečných obydlí (když se taková nestavěla). Latríny byly vyhodnoceny jako spíše dostačující (až na umístění), ale místními obyvateli byly chváleny. Jen těžko lze vzhledem k reálnému charakteru staveb hodnotit načasování pomoci jako adekvátní. V této fázi humanitární pomoci již lze očekávat, že budovaná obydlí budou trvalého charakteru (což ostatně bylo i v plánu). Celkově tak byla efektivnost pomoci vyhodnocena jako **spíše nízká**.

4) Rok 2011 – stavba 26 trvalých obydlí (Lay Yin Kwin) a distribuce 24 buvolů (Tha Piang Chang)

Míru naplnění cílů projektu lze považovat za dostačující. Indikátory byly rovněž splněny. Na rozdíl od předešlých let se jednalo o obydlí skutečně trvalého charakteru (viz dále v textu). V případě buvolů však došlo bohužel v relativně krátké době k několika úmrtím (viz dále v textu), což míru naplnění druhého cíle ve střednědobém horizontu snižuje. Načasování pomoci lze považovat za adekvátní, i když podpora možností obživy mohla být dle názoru evaluačního týmu předmětem pomoci již v dřívějších fázích projektu. Celkově tak byla efektivnost pomoci vyhodnocena jako **spíše vysoká**.

4.3. Efektivita

V letech 2009–2011 se humanitární pomoc soustředila především na stavbu dočasných a následně trvalých obydlí. Respondenti pomoci v těchto letech potvrdili, že koncept domů byl organizací ADRA představen jednotlivým Komisím pro rozvoj vesnice. Jelikož se mělo jednat o přístřeší podle standardů UN-HABITAT, diskuze o dispozicích domů neproběhla. V každé vesnici pak bylo vyškoleno několik vybraných tesařů, kteří se na stavbě obydlí podíleli. Z hlediska efektivity řešení lze kladně hodnotit, že příjemci pomoci se intenzivně podíleli na dopravě stavebního materiálu (osobně, ale i finančně) a následně i stavbě obydlí, což posílilo jejich dovednosti a znalosti. Je také nutno zdůraznit, že stavební práce v každém roce probíhaly ve ztížených klimatických podmínkách a v období dešťů. V době implementace projektů byl navíc v dané oblasti obecně nedostatek materiálu, ceny a směnný kurz se stále měnily, což znesnadňovalo řízení a plánování projektu.

Níže jsou uvedeny **hlavní zjištění týkající se efektivity** jednotlivých projektů:

1) Rok 2008 – distribuce 30 757 kusů moskytiér

V rámci projektu bylo nakoupeno celkem 30 757 ks moskytiér. Moskytiéry byly zakoupeny v Thajsku. Důvodem byla dle slov tehdejšího ředitele ADRA jejich nižší cena a vyšší kvalita v porovnání s čínskými moskytiéry běžně dostupnými v Barmě. Díky skutečně nižší než plánované ceně a nižším nákladům, které se ušetřily za dopravu (spolupráce s WFP), bylo nakonec nakoupeno o 7 900 ks moskytiér více. Moskytiéry byly dle plánu distribuovány do sběrných táborů, kde byly rozdávány příjemcům společně s poučením o nutnosti jejich používání. Z hlediska efektivity tak byl projekt hodnocen jako **vysoce efektivní**.

2) Rok 2009 – stavba 160 obydlí

Obydlí byla postavena ve čtyřech vesnicích ve dvou oblastech (viz mapa v příloze), a to v lokalitách původních vesnic, což beneficiantům umožnilo návrat k původnímu hospodaření. Bohužel oceán po cyklónu postoupil o pár desítek metrů, takže místní úřady zakázaly stavbu nových obydlí blíže než 500 m od moře. Z toho důvodu se musela Komise pro rozvoj vesnice domluvit s majiteli půdy ve vnitrozemí, aby pro nové příbytky vyčlenili část svých pozemků. Tito majitelé půdy dostali také nová obydlí. Během skupinových diskuzí padala v této souvislosti slova jako „věnovali půdu“ a „bez problémů“. Někteří příjemci pomoci využili půdu od svých příbuzných. Z hlediska výběru lokalit pro stavbu nových obydlí tak evaluační tým nepozoroval žádné problémy.

Dle projektové dokumentace měla ADRA poskytnout komunitám standardy UN-HABITAT na stavbu bezpečnějších přístřeší o rozměrech cca 4 m × 4,5 m a současně vyškolit místní řemeslníky (k čemuž také došlo). **Evaluační tým ale v navštívených domech nenalezl bezpečnostní prvky**, které doporučuje UN-HABITAT, jako např. použití příčných výztuh, laťovací techniky, dodržování určité vzdálenosti podlahy od země atd. Při pozorování a následném posuzování vycházel evaluační tým ze standardů modelového domu UN-HABITAT a pravidel ABC (viz část Metodologie). Hlavní zjištění jsou uvedena níže:

a) Umístění staveb

Nejedná se o suchá místa. Místa postavených domů jsou periodicky zaplavována přílivem nebo domy dokonce stojí trvale na vodě. Výška podlahy nad zemí (spíše „nad vodou“) – domy sice nejsou zalévány přílivem, ale není zde žádná rezerva pro případ většího zvýšení hladiny vody (vlnou tsunami, následkem bouře nebo cyklónu apod.). Jedná se však o velmi obvyklé řešení, jak dokládá řada fotografií dalších domů v deltě. Důvodem je úspora materiálu, „bezpečnost je drahá“.

b) Ukotvení domů

Dle sdělení místních se často jednalo o zastrčení trámu do vykopané jámy a následné zalití betonem. Jde o nevhodné řešení, které umožňuje nasakování vody do trámu a vstup termitů (viz obrázky nahnílených a napadených trámů v příloze). I toto je důvod, proč jsou již některé domy opuštěné.

c) Spoje konstrukčních částí

Jsou jen velmi jednoduché, při spojování dřevěných dílů (sloupky, trámy podlah, konstrukce střech, stěn apod.) nebyly použity tesařské spoje, nikde nebyly užity kovové spony ani jiné díly, použití svorníků je zcela ojedinělé, většinou jsou použity pouze hřeby.

d) Vyztužení domů

Nebyl zjištěn ani jeden případ existence ztužovacího konstrukčního prvku (šikmé konstrukční prvky apod.), přestože i při užití bambusových konstrukčních dílů v materiálech UN-HABITAT je na toto kladen velký důraz.

I když mnohé rodiny měly před cyklónem např. kůly ze dřeva 1. jakosti, vzhledem k rozpočtu projektu nebylo dle organizace ADRA možné kvalitní materiál nakoupit (cena 1. jakosti by byla 6-7krát vyšší). Stavělo se proto ze dřeva 3. jakosti. Z hlediska finanční náročnosti projektu tak bylo postupováno hospodárně, ceny materiálu byly adekvátní. Realizátor počítal s životností 4-5 let, což bylo následně potvrzeno i na schůzce se zástupci UN-HABITAT. ADRA dále ušetřila na několika ostatních položkách rozpočtu projektu (především na osobních nákladech) a tyto prostředky použila na výstavbu dalších 10 obydlí. Důvodem byla naléhavá potřeba mnoha rodin získat bydlení. Z tohoto pohledu hodnotí evaluační tým efektivitu zvoleného řešení jako **spíše vysokou** (sice nebyly plně dodrženy bezpečnostní prvky, ale situace v regionu byla vážná a vyžadovala rychlou reakci na potřebu lidí „někde bydlet“).

3) Rok 2010 – stavba 90 obydlí v nově založené vesnici Na Lin Kyaw

Dle projektové dokumentace mělo být postaveno 90 stálých přístřeší podle standardu DRR UN-HABITAT a 90 latrín zabezpečených proti vniknutí létavého hmyzu, a to ve vesnici Na Lin Kyaw, která vznikla zcela nově na území bývalých rybářských vesnic, které byly během cyklónu srovnány se zemí. Z hlediska efektivitu řešení narazil evaluační tým na **dva problémy**. První se týkal výběru lokality, druhý kvality technického zpracování.

Úryvek ze skupinové diskuse se zástupci Komise pro rozvoj vesnice ilustruje problém s výběrem lokality: *„Přeživší se po několika týdnech strávených v táborech usídlili podél břehů řeky, kde jiná organizace postavila 155 domů. Ostatní zde také chtěli zůstat, ale úřady pro stavbu 90 ADRA domů stanovily pás Na Lin Kyaw podél nové silnice. Většina našich obyvatel jsou ale rybáři. Je pro ně náročné každý den cestovat k moři. Takže některé ADRA domy jsou dnes prázdné, asi 40 % lidí se na 2–3 měsíce stěhuje k moři a pak se vrací do domů. Asi 26 domů již bylo přestěhováno zpět do původní vesnice.“* Problém dokládá i tvrzení jednoho z příjemců pomoci: *„Chceme bydlet v poskytnutých domech, ale nemůžeme z důvodu nedostatku možností obživy. Bylo by mnohem lepší mít domy na pobřeží.“* Zástupce ADRA k tomu dodal: *„Tenkrát patřila půda státu. O umístění domů rozhodla komise vedená ministrem pro místní rozvoj dle jí nastavených pravidel bezpečnosti. Neodvážili jsme se do toho zasahovat. Z tehdejšího pohledu se navíc jednalo o dobré řešení, bezpečnost byla tím nejdůležitějším tématem. Vesnice byla dostupná pouze po moři, dnes sem vede kvalitní silnice. Obyvatelé vědí, co mají v případě nebezpečí dělat. Bezpečnost je pro ně dnes větší prioritou než obživa.“* Z tohoto pohledu není možné zvolenou lokalitu považovat za vhodnou, ale je otázkou, do jaké míry byla ADRA schopna toto rozhodnutí ovlivnit (spíše nikoliv).

Co se týče technického zpracování (bambus a další materiály), **jedná se o vzory krátkodobých, dočasných obydlí**, nikoliv stálých přístřeší. Při detailním pozorování 4 obydlí byla provedena následující zjištění:

a) Umístění staveb

Domky i latríny byly vybudovány na bývalém rýžovém poli (viz výběr špatné lokality), což je oblast, která je periodicky zaplavována nejen během dešťů, ale i při zaplavování okolních rýžových polí, která jsou obhospodařována jinými vesničany. **Lidé se tak k domům brodí vodou a bahnem.** Evaluační tým, který oblast navštívil právě v období dešťů, situaci zakusil na vlastní kůži. Dostat se k poslední řadě domků znamenalo brodit se páchnoucí vodou dosahující nad kolena a chodidla mít ponořena do kluzkého bláta a kamenů. Zaplavovány jsou samozřejmě i latríny. I přes jejich kvalitní provedení, tj. zabezpečení proti polétavému hmyzu, jsou hygienické aspekty této situace jasné.

b) Ukotvení domů

Nedostatky byly zjištěny zejména v těchto oblastech: i) patky domů – beton, ze kterého vystupují dřevěné kůly, žádné kovové prvky, ii) výška podlahy nad zemí (spíše „nad vodou“) zcela bez rezervy, iii) někteří si v domě vybudovali atiku (též doporučováno UN-HABITAT, ale nijak časté, evaluační tým viděl jen jednu). Pozitivně lze hodnotit pouze orientaci domů, která je vzhledem k převládajícímu směru přicházejících větrů/bouří (od oceánu) uspokojivá, ke větru jsou natočeny užším profilem.

c) *Spoje konstrukčních částí*

Jen velmi jednoduché, při spojování dřevěných dílů (sloupky, trámy podlah, konstrukce střech, stěn apod.) nebyly použity tesařské spoje, nikde nebyly užity kovové spony ani jiné díly, použití svorníků zcela ojedinělé, většinou pouze hřeby.

d) *Ztužení domů*

Nikde v navštívených domech nebyl zjištěn ani jeden případ existence ztužovacího konstrukčního prvku (šikmé konstrukční prvky, zavětrování apod.), přestože i v bambusových (a o dřevěných nemluvě) obydlích je na toto v materiálech UN-HABITAT kladen velký důraz.

e) *Latríny*

Vývody z latrín tvořené plastovými rourami byly zavedeny do betonových nádob (skruže, zamazané někde cementem, jinde jen blátem). Neplatí to však všude. V řadě případů pozoroval evaluační tým plastové trubky ústící do volného prostoru nad vodotečí. Místní lidé si latríny velmi chválili, vnímali přidanou hodnotu v porovnání s latríny jiných dárců. Uvnitř latrín jsou vyvěšeny zalaminované informace o základní hygieně.

Spokojenost obyvatelů s kvalitou příbytku závisí především na tom, v jakém standardu žili před cyklónem. Tři ze čtyř dotázaných se domnívají, že je jejich nový dům bezpečnější. Všichni z nich ale vyjádřili přání mít plechovou střechu (chybí jim peníze na každoroční nákup listů palmy nipa), dále dřevěné zdi (spletené stěny jsou navlhle a začínají plesnivět) a kvalitnější kůly (začínají plesnivět, nicméně si uvědomují jejich vysokou cenu). K potvrzení závěrů lze uvést několik výpovědí, které byly zaznamenány při skupinové diskusi: „*Domy byly prostorné a pohodlné, ale postupem času je těžké je udržovat. Přáli bychom si, aby byly postaveny z kvalitnějších a trvanlivějších materiálů, které se nemusí každý rok obnovovat. Listy palmy nipa na střechu se musí měnit každý rok. Stojí to 50 000 MMK (50 USD), což si většina místních nemůže dovolit, a zmenšují proto obytnou plochu domů.*“ Po tomto sdělení se Komise pro vesnický rozvoj (K) obrátila na zástupce ADRA Labutta (A) s dotazem. Průběh zajímavé diskuse byl doslovně zaznamenán, neboť obsahuje další zajímavé zjištění.

K: „Máte pro naši oblast nějaké další rozvojové plány? Potřebovali bychom pomoci se stavbou cest mezi domky a s nákupem plechových střech. Lidé si kvůli střeše nemohou dovolit původní velikost domků, takže obytnou plochu stále zmenšují.“

A: „Viděli jsme, že některé domácnosti listy palmy nipa vyměnily a některé jsou ve špatném stavu. Proč?“

K: „Příjmy domácností se hodně liší, ty neudržované jsou většinou domy vdov, nedokážou se samy uživit. Nejsou tu žádní dárci, kteří by jim pomohli.“

A: „Máme v Labuttě kancelář, můžete se na nás s návrhy obrátit.“

K: „V období dešťů jsou cestičky mezi domky zaplavené. Pro děti je těžké dostat se do školy.“

A: „V projektu nám na cesty nezbyly peníze. Nemůžete si je postavit sami?“

K: „Místní materiál, který si můžeme dovolit, je v období dešťů nepoužitelný.“

K: „Jsme organizaci ADRA velice vděčni za všechno, co pro nás udělala. Ale ostatní dárci nechali sousedním Komisím rozpočet, ze kterého financují opravy a údržbu domů. ADRA nám žádné prostředky nesvěřila. Diskutovali jste s námi pouze otázku, jak se vyhnout dvojímu financování. Nediskutovali jste ale minimální standardy domů (např. nutnost mít plechovou střechu). Stavěli jste podle rozpočtu. Chtěli bychom trvalé střechy a vyvýšené chodníky.“

Z hlediska efektivity zvoleného řešení tak lze shrnout, že lokalita nebyla vybrána vhodně (s ohledem na způsob obživy obyvatel i zvolenou lokalitu – rýžová pole). Dle vyjádření zástupce ADRA Myanmar ale původně nikdo netušil, jak špatné místo to bude. Další problém spatřuje evaluační tým v tom, že navzdory projektové dokumentaci se nestavěla **bezpečná obydlí** (tj. zbudovaná v souladu se standardy DRR UN-HABITAT). Jejich konstrukce není zpevněná, ukotvení problematické, ošetřování mnohdy zcela zanedbané. Nejedná se **ani o obydlí dlouhodobá** – jejich stav je po 3 letech poměrně uspokojivý pouze v případech, kdy byla řádně udržována. Pokud udržována nebyla, dochází k jejich postupné devastaci (hnutí, postrhání stěn). Na rozdíl od roku 2009 ale přístřeší vykazovala celkově vyšší kvalitu (např. dřevěné podlahy místo bambusových použitých v roce 2009), bohužel i nadále se stavělo ze dřeva 3. jakosti. Podstavné kůly z tohoto dřeva tak vydrží pouze 3 roky. Před cyklónem zde měla většina rodin domy postavené ze dřeva 1. jakosti, odtud tedy může plynout další důvod, proč si lidé na kvalitu nových obydlí stěžují. Za jistý nedostatek lze označit i skutečnost, že v rozpočtu nebyly alokovány finanční prostředky

na údržbu domů (něco jako „opravy v záruce“, na což očividně při sestavování rozpočtů pomýšleli ostatní dárci). Celkovou efektivitu řešení tak evaluační tým hodnotí jako **spíše nízkou**.

4) Rok 2011 – stavba 26 trvalých obydlí (Lay Yin Kwin) a distribuce 24 buvolů (Tha Piang Chang)

Dle projektové dokumentace byla deklarována stavba 26 trvalých obydlí (včetně latrín) podle standardů DRR UN-HABITAT. Obydlí byla postavena v lokalitě původní vesnice, což umožnilo návrat k původnímu hospodaření. Evaluační tým se opět zaměřil na vyhodnocení kvality zvoleného technického řešení. Navštívil celkem 4 domácnosti a prošel celou vesnicí:

a) Umístění staveb

Na vyvýšených místech, kde voda protéká pouze za deště a která jsou zjevně nad hladinou přílivu, a to s dostatečnou rezervou. V zásadě jde o uspokojivé umístění. Výška podlahy nad zemí je o něco vyšší než v jiných vesnicích, bylo pamatováno na rezervu pro případ zaplavení vesnice vodou z různých příčin (vlna tsunami, bouře, cyklón).

b) Ukotvení domů

Patky domů jsou z betonu, ze kterého vystupují dřevěné trámy, a jsou zpevněny železnými pásy. Vlastní provedení nebylo zkoumáno, neboť to nelze provést nedestruktivně.

c) Spoje konstrukčních částí

Tesařské spoje byly použity na mnoha místech domu, ve stěnách i krovech, časté bylo užití kovových spon. Použití svorníků bylo zcela ojedinělé, vždy jen na několika klíčových místech domu.

d) Ztužení domů

V navštívených domech byly zjištěny prvky ztužení (šikmé konstrukční prvky) v poměrně hojném počtu ve všech stěnách. Nebylo zaznamenáno ztužení u svislých nosných trámů/sloupů u podlahy.

Mezi příjemci domů panuje velká spokojenost. Pro některé rodiny bydlení v novém domě znamená podstatné zvýšení životního standardu oproti období před cyklónem. Kvalita domů je dle posouzení evaluačního týmu velmi dobrá a lze očekávat, že vydrží 10–15 let. Jejich konstrukce je zpevněná, ukotvení dobré, jejich stav po 2 letech je až na výjimky dobrý. Místní tesaři se zúčastnili školení. 90 postavených latrín je hodnoceno stejně pozitivně jako latríny z roku 2010. Z hlediska finanční náročnosti projektu bylo postupováno hospodárně, ceny materiálu jsou adekvátní.

Ve vesnici Tha Piang bylo pro 12 domácností vybráno celkem 12 párů cca dvouletých buvolů. V době evaluace (po 2 letech) 6 buvolů uhynulo, a to na průjem a dehydrataci. Ostatní buvoli jsou v dobré kondici a 4 z nich jsou březí. Celkem bylo v Deltě zakoupeno zahraničními dárci více než 1 000 buvolů. Buvoli pocházejí z jiných oblastí a nejsou zvyklí na slanou vodu. Nedělá jim dobře ani odlišný druh trávy. Údajně proto dosud přežilo pouze 50 % z nich. Nakoupit místní buvoly bohužel nebylo možné, protože cyklón přežilo jen málo zvířat a úřady s cílem navýšit počet buvolů v oblasti zakázaly jejich přesun. Buvoli, které nakoupila ADRA, ale pochází z okolí města Myaungmya, což je stále region Delt. Starosta se zmínil, že se na jaře 2013 objevila nová nemoc, která usmrtila několik buvolů darovaných UNDP. Bývalý veterinář, který pracoval pro ADRA, toto potvrdil a řekl, že buvoli musí každých 6 měsíců dostávat vakcinaci proti *hemoragické septikémii*. Vysokou úmrtnost buvolů je tak nutno posuzovat v širším kontextu. V projektu bylo nicméně na případné zdravotní komplikace pamatováno. V rámci projektu absolvovali dva pracovníci vybraní Komisí pro rozvoj vesnice školení na téma běžné a nové nemoci buvolů, léčiva a způsob léčby, novinky v péči atd. Tito pracovníci, i když nejsou vystudovanými veterináři, jsou díky školení schopni provádět vakcinaci buvolů a zajišťovat jim další základní péči. Vznik systému buvolí banky nelze zatím hodnotit, neboť první telata se mají teprve narodit. Respondenti nicméně udávají, že pravidla pro přerozdělení telat znají a souhlasí s nimi. V obou případech (jak u domů, tak u buvolů) rozhodovala o příjemcích pomoci Komise pro rozvoj venkova. Evaluační tým neshledal ve způsobu výběru žádné pochybení. Celkově lze efektivitu zvoleného řešení považovat za **vysokou**.

4.4. Udržitelnost

Z hlediska hodnocení udržitelnosti je nutné nejprve uvést hlavní stížnosti, které uváděli respondenti a které se týkaly **celkově zhoršených životních podmínek v oblasti**: Jedná se především o celkový úbytek ryb, ztrátu velkých zařízení k rybaření (už nemohou vyjet ve skupině na širší moře, a většina rodin proto rybaří jednotlivě na menších loďkách nebo se jednotlivci nechávají najímat jako námezdní síla), zničení bambusových stromů (a z toho plynoucí nedostatek listů palmy nipa), nedostatek kvalitní pitné vody, ztráta buvolů (farmáři nejsou schopni obdělávat všechnu svoji půdu, mnoho polí leží ladem) a zasolení půdy (úroda rýže je nižší).

Rizika udržitelnosti realizovaných aktivit tak lze shrnout následovně:

- **Nedostatek financí na opravu a péči o získaná obydlí** plynoucí z celkového snížení příjmů rodin v postižených oblastech. V rozpočtech projektů na opravy nejsou finance.
- **Životní styl některých příjemců**, kteří jsou zvyklí migrovat za živobytím. Mnoho z nich tak získaná obydlí na několik měsíců opouští, a to zejména během období dešťů.
- **Nevyhovující umístění domů ve vesnici Na Lin Kyaw**, která je daleko od moře. Navíc je okolí domů pravidelně zaplavováno.
- **Problém vlastnictví půdy ve vesnici Ahway Kar**. Pokud cca 30 rodin nezaplatí majitelům půdy za její pronájem, bude se muset odstěhovat.
- **Problém krátké životnosti dočasných obydlí**, neboť chybí návaznost na další rozvojové aktivity.
- **Ne zcela dostatečné znalosti (získané z aktivit projektu) ke stavbě bezpečných obydlí** (týká se let 2009 a 2010).

Pracovníci ADRA Labutta během závěrečného briefingu připustili, že příbytky z let 2009–2010 byly postaveny z méně kvalitních materiálů, a to zejména z důvodu omezeného rozpočtu a obrovské potřeby zajistit bydlení pro mnoho lidí. Zároveň ale tvrdili, že na vině je i přístup a životní styl příjemců: *„Rybáři se stěhují z místa na místo za lepším úlovkem a nejsou zvyklí se o své příbytky pečlivě starat. Někteří jen pasivně čekají, až přijdou neziskové organizace a udělají práci za ně.“* Tomuto vysvětlení odpovídá i případ toalet ve vesnici Kyar Chaung, které darovalo UNDP. Během našeho pozorování bylo v provozu pouze cca 30 % z nich, ostatní již byly zničené.

Hlavní zjištění týkající se udržitelnosti jednotlivých projektů jsou detailněji uvedena níže.

1) Rok 2008 – distribuce 30 757 kusů moskytiér

Jelikož se jedná se o spotřební materiál, **udržitelnost nelze hodnotit**. Zdá se ale, že příjemci si zvykli moskytiéry užívat, což je v této oblasti (vesnice jsou obklopeny stojatou vodou) velmi potřebné, a to především z důvodu hrozícího rizika onemocnění, např. malárií nebo horečkou dengue.

2) Rok 2009 – stavba 160 dočasných obydlí

Z hlediska udržitelnosti lze definovat dva relativně velké problémy: vlastnictví půdy pod některými obydlími a dočasnost staveb. Navštívená rodina, jejíž dům byl postaven na alokovaném pozemku jiného vlastníka, vypověděla, že majitel půdy žádá 30 000 MMK (cca 30 USD) do dubna 2014, v případě nezaplacení se bude muset rodina vystěhovat. Předseda Komise pro rozvoj vesnice na dotaz evaluačního týmu upřesnil, že v podobné situaci je asi dalších 30 rodin. Není bez zajímavosti, že 3 z 10 členů Komise pro rozvoj venkova jsou zároveň těmito vlastníky půdy. To byl zřejmě i důvod, proč se evaluační tým o této skutečnosti během skupinové diskuze nedozvěděl. Bez povšimnutí nelze ponechat ani fakt, že všichni členové Komise obdrželi v rámci projektu nová obydlí. Evaluační tým proto zajímalo, zda ADRA věděla, že majitelé své pozemky pro stavbu obydlí pouze zapůjčili, a to na dobu 5 let? Na briefingu padlo toto vyjádření: *„ADRA každý projekt plánuje dlouhodobě. Za minulého režimu jsme ale museli uspokojit nejen naše dárce a příjemce, ale i místní vůdce. Museli jsme s nimi jednat v rukavičkách a chovat se nenápadně. Práce za předchozího režimu byla v porovnání s dneškem těžká. V současnosti již můžeme pracovat, kde chceme. Zároveň je ve vesnicích mnoho migrantů (rybářů) z různých oblastí. Snaží se od různých neziskovek dostat pomoc. Více lidí se bude bránit a hájit, je těžké s omezeným financováním uspokojit všechny.“*

ADRA ČR hodnotí situaci jako selhání lidského faktoru: „Komise pro rozvoj vesnice je složená ze zástupců obyvatel vesnic, a je volena samotnými vesničany, tzn. je zcela běžnou praxí, že její členové byli přímými beneficiáři, neboť byli katastrofou stejně postiženi. Jejich spoluúčast na rozhodování je základním předpokladem právě pro udržitelnost projektů – nevládní organizace není schopná krátkodobé humanitární projekty dlouhodobě spravovat a monitorovat. Zapojením Komise je ustaveno vlastnictví projektu místní komunitou. Popisovaný problém s vlastnictvím půdy je příkladem selhání lidského faktoru, kdy jistí členové komunity využily své odpovědnosti/pravomoci ve svůj prospěch. ADRA je touto negativní zkušeností zklamána a překvapena, neboť tato situace je v oblasti ojedinělá. Nicméně, obydlí jsou již několik let ve vlastnictví komunity, která přebírá plnou odpovědnost za jejich správu. Není proto v kompetencích ADRY do sporu dále zasahovat.“

Obydlí stavěná v roce 2009 měla čistě dočasný charakter (životnost 3–5 let). Po 4 letech používání tak mají často poškozenou bambusovou podlahu, nahnilé a termity napadené trámy, neudržovanou střechu. Ve vesnici Kyar Chaung byla jen podél hlavní komunikace (v délce cca 1 km) nalezena 4 opuštěná obydlí. Protože úřady nedovolují stěhování domů ani využívání materiálů z nich, jejich majitelé si buď poblíž postavili nová obydlí, nebo se nastěhovali k jiné rodině. Jak potvrdil i starosta vesnice Kyar Chaung: „V roce 2009 byly ADRA domy pro oběti cyklónu skvělým řešením, ale jak jde čas, je těžké se o ně starat. Cyklón zničil naše lesy, zbyly pouze palmy. V okolí není dostupný bambus a listy palmy nipa jsou velmi drahé. Pro majitele domů je proto velmi těžké každoročně obydlí obnovovat.“ A to je problém, neboť někteří příjemci pomoci nejenže nemají prostředky na jejich údržbu, ale často nemají ani možnost přestěhovat se jinam. Navíc se životnost těchto obydlí blíží ke konci. Nicméně snaha o co největší možnou údržbu těchto obydlí byla patrná. Některé navštívené domácnosti již např. několikrát vyměnily střechu (listy palmy nipa) či opravily bambusovou podlahu. Poškození nosných trámů je ale problémem většiny z obydlí. Někteří se alespoň snaží natírat trámy olejem a pesticidem a omezit tak napadení termity. Celkově hodnotí evaluační tým udržitelnost tohoto projektu jako **spíše nízkou**, a to v kontextu dané situace, kdy sice bylo nutné a účelné stavět dočasná obydlí, avšak nebyla dodržena kvalita. Z toho plynou náklady, na které již projekt nepamatoval. Projekt navíc mylně předpokládal, že bambusové porosty v okolí se rychle obnoví, a tak bude možno obydlí lépe a levněji udržovat. Evaluačnímu týmu se rovněž nepodařilo zjistit, zda existují nějaké plány (možnosti) navazující na aktivity tohoto projektu (budování trvalých obydlí, podpora podnikání místních obyvatel apod.).

3) Rok 2010 – stavba 90 obydlí v nově založené vesnici Na Lin Kyaw

Z hlediska udržitelnosti tohoto projektu je nutné poukázat na dva aspekty: nevhodný výběr lokality a dočasnost staveb, přestože byly v projektu deklarovány jako trvalé. Nevhodnost lokality byla již popsána v části věnované efektivitě řešení. Na doplnění lze ještě uvést, že již 26 rodin z 90 se rozhodlo přestěhovat i s domem a latrínami zpět do původní vesnice a další z nich to i přes úřední zákaz plánují. Jiné rodiny naopak plánují v nové vesnici zůstat a snaží se k moři každodenně či sezónně docházet, nebo přejít na jiný způsob obživy (prodej potravin, pletení sítí, roztloukání kamenů na stavbu silnic a jiné námezdní práce). Pozitivně lze hodnotit, že jsou dobře informováni o tom, jak o domy pečovat. Často hovořili o tom, co vše plánují opravit a změnit. Většina z nich je ale omezena nedostatkem peněz. Žádají o vybudování vyvýšených přístupových cest k domům a o sazenice stromů a rostlin, které zde chtějí vysadit. ADRA Labutta se domnívá, že se obyvatelé, kteří v nové vesnici, a tím i v blízkosti proticyklónového krytu, chtějí zůstat, musejí snažit sami: „Je zde více takových vesnic, které se vlastními prostředky snaží postavit si vyvýšené cestičky. V minulosti měli projekt „Food for Work“ od WFP. Taková pomoc už není k dispozici. Kvůli malému rozpočtu jsme již cestičky nemohli postavit, proto se musí komunita postarat sama.“ Evaluační tým tak hodnotí udržitelnost projektu jako **spíše nízkou**.

ze skupinové diskuze s obyvateli, kteří se i s domem přestěhovali do původní vesnice

„Jsme především vděční za to, že jsme katastrofu přežili. Dále velmi děkujeme organizaci ADRA za poskytnutou pomoc a za osobní nasazení jejich pracovníků, kteří nám při stavbě pomáhali. V době, kdy se o místě rozhodovalo, neexistovala svoboda slova, proto jsme se odvážili naše přání bydlet u vody jen naznačit, ale nemohli jsme ho prosadit. Vláda naše potřeby nezná. Ted' bychom za ně bojovali.“

„V nové vesnici Na Lin Kyaw žily naše rodiny 2 roky a každý den jsme docházeli do původní vesnice, kde jsme měli na pobřeží stan. Kdybychom byli farmáři, mohli bychom v nové vesnici dlouhodobě žít, všichni se ale živíme rybařením! Jsme tam jak ryby na suchu!“

*„I přes zákaz jsme ADRA dům přestěhovali na původní místo. Ušetřili jsme na nové kůly 1. jakosti (400 USD), a vytvořili tak „kombinovaný dům“. Ty kůly jsou velmi drahé, některé další rodiny na ně ale šetří.“
„Ano, máme z dalšího cyklónu strach, ale musíme se především uživit. Nelze dobře vést dvě domácnosti. Práce nám zabere celý den, pomáhají i naše děti. K moři teď vede nová silnice a kdykoliv přijde zpráva o nebezpečí, přemístíme se okamžitě do proticyklónového krytu.“*

4) Rok 2011 – stavba 26 trvalých obydlí a distribuce 24 buvolů

Z hlediska udržitelnosti nebyly u tohoto projektu nalezeny výraznější problémy. Obydlí byla postavena dle plánu z kvalitních materiálů a lze tak očekávat, že se základní údržbou vydrží 10–15 let. Co se týče buvolů, byli v rámci projektu vyškoleni dva vesničané, kteří je pravidelně očkují za pro majitele přijatelnou cenu. Systém „buvolí banky“ je nastaven transparentně. Navštívení majitelé březí buvolí krávy věděli, komu tele předají, stejně tak byli čekatelé informováni, od koho tele dostanou (seznam údajně vznikl již v roce 2011). Jen budoucnost ale ukáže, zda se tento systém v praxi skutečně osvědčí. Negativním faktorem je také čas. Pro farmáře jsou 3 roky (což je doba, za kterou je teprve možné mladého buvola využívat) dlouhá, a proto zůstává část polí stále ladem. Celkově lze ale udržitelnost projektu hodnotit jako **vyšokou**.

4.5. Dopady

Na rozdíl od předchozích kritérií byly dopady čtyř projektů hodnoceny souhrnně jako jeden projekt.

Pozitivní dopady lze definovat následovně:

- Projekt z roku 2008 přispěl ke zmírnění utrpení lidí postižených cyklónem Nargis, a to zejména distribucí kvalitních impregnovaných moskytiér, což přispělo ke snížení výskytu nemocí způsobených komáry (malárie a horečka dengue).
- Projekty v letech 2009–2011 ulehčily obyvatelům oblasti zasažené cyklónem přechod z nouzového ubytování do vlastních obydlí, a to poskytnutím celkem 250 dočasných a 26 trvalých obydlí v celkem 7 vesnicích.
- Příjemci pomoci si asistováním při stavbě zlepšili své stavební dovednosti.
- Projekty přispěly k vyšší informovanosti obyvatelstva o správné reakci v případě hrozící přírodní katastrofy a o správných hygienických návycích.
- Celkem 12 rodin získalo náhradu za buvoly, o které přišly během cyklónu a čímž tehdy ztratily možnost vlastního výdělků. Pozitivně lze hodnotit i vznik systému buvolí banky.

Evaluační tým však byl nucen definovat i **negativní dopady** hodnocených projektů. Tyto dopady je však třeba vnímat v kontextu působení dalších mnoha organizací v oblasti.

- Dle pracovníků organizace ADRA Labutta a výpovědí respondentů si některé vesnice na příliv pomoci zvykly a pasivně očekávají další a další.
- U rodin, na které se pomoc nedostala, vznikl pocit méněcennosti, což může vyvolávat nepokoje v komunitě a zvýšené riziko konfliktů.
- Lokalita nové vesnice Na Lin Kyaw byla místními úřady zvolena zcela nevhodně, protože nevyhovuje tradičnímu způsobu hospodaření a je umístěna v blízkosti rýžových polí, která jsou pravidelně zaplavována (mj. negativní dopad na zdraví obyvatel, neboť k domům je nutné se brodit vysokou vodou).
- Objevily se problémy s vlastnictvím půdy pod budovanými obydlími, což u místních vyvolává strach z budoucnosti (zda budou schopni pronájem půdy platit).
- Ne příliš kvalitní provedení vystavěných obydlí z let 2009 a 2010 s sebou přináší zvýšené finanční nároky na údržbu a opravy.

4.6. Zohlednění průřezových principů

Hodnoceny byly dle požadavků zadavatele celkem tři průřezové principy: lidská práva a gender, životní prostředí a klima a řádná správa věcí veřejných.

Lidská práva a gender: Při výběru příjemců pomoci bylo zohledňováno kritérium pohlaví (prioritu např. dostávaly vdovy s malými dětmi). Ženy měly zastoupení i v Komisích pro rozvoj venkova (v pěti komisích, které evaluační tým poznal, bylo cca 20–30 % žen). Evaluační tým nezjistil žádná porušení základních lidských práv.

Životní prostředí a klima: Pro stavbu nových obydlí se používaly přírodní materiály, jako jsou bambus, listy palmy nipa, dřevo. Evaluační tým nezaznamenal žádné poškození životního prostředí vlivem dopadů projektu. ADRA nadále v některých vesnicích působí a například vysazuje podél pobřeží ochranné pásy mangrovníkových porostů.

Řádná správa věcí veřejných: V letech 2008 až 2010 působila ADRA za bývalého politického režimu, a musela proto respektovat rozhodování místních úřadů, i když s nimi často nesouhlasila. Striktně také musela dodržovat předpisy, aby neohrozila své budoucí působení v oblasti. V současné době už ale bez problémů spolupracuje s úřady v Labuttě i Pyinsalu. V rámci komunit a vlastního týmu pracuje ADRA dle demokratických principů.

4.7. Vnější prezentace (vizibilita) v partnerské zemi

Vnější prezentace pomoci nebyla součástí zadání této evaluace. Přesto bychom ji rádi stručně zmínili, jelikož jsme v terénní fázi učinili zajímavá pozorování. Asi třetina respondentů (příjemců) pomoci z let 2009–2011 byla schopna jmenovat Českou republiku jako zdroj prostředků pomoci. Logo ZRS ČR bylo nalezeno na obydlích postavených v roce 2009 a 2010 a tištěných zalaminovaných deskách umístěných na stěnách latrín. Logo nebylo nalezeno u domů postavených v roce 2011 (dle vyjádření ADRA došlo k chybě v tisku, cedule se našly a budou na domy umístěny). Zvážíme-li skutečnost, že se jedná o humanitární projekty realizované síťovou organizací, je pozitivní, že byla ČR prezentována. Nad rámec zadání proto hodnotíme viditelnost pomoci jako vysokou.

5. Závěry evaluace

Ohodnocení projektů dle jednotlivých evaluačních zjištění jsou souhrnně uvedena v tabulce č. 2. Stupnice míry naplnění byla následující: vysoká – spíše vysoká – spíše nízká – nízká – nelze hodnotit.

Tabulka č. 3: Souhrn závěrů ve vztahu k jednotlivým evaluačním kritériím

Kritérium	2008	2009	2010	2011	Celý projekt
Relevance	vysoká	vysoká	vysoká	spíše vysoká	vysoká
Efektivnost/Účelnost	vysoká	spíše vysoká	spíše nízká	spíše vysoká	spíše vysoká
Efektivita/Hospodárnost	vysoká	spíše vysoká	spíše nízká	vysoká	spíše vysoká
Dopady	vysoké	spíše vysoké	spíše nízké	vysoké	spíše vysoké
Udržitelnost	nelze hodnotit	spíše nízká	spíše nízká	vysoká	spíše nízká

Průřezové principy ZRS ČR					
Lidská práva a gender	vysoká	vysoká	vysoká	vysoká	vysoká
Životní prostředí a klima	nelze hodnotit	vysoká	vysoká	vysoká	vysoká
Řádná správa věcí veřejných	nelze hodnotit	spíše vysoká	spíše vysoká	vysoká	spíše vysoká

Relevance byla celkově hodnocená jako vysoká. Přírodní katastrofa, kterou vyvolal cyklón Nargis v roce 2008, patřila mezi největší přírodní katastrofy posledních let. Barmská vláda dlouho nechtěla rozsah katastrofy přiznat a posléze po relativně dlouhou dobu odmítala zahraniční pomoc a vstup zahraničních humanitárních pracovníků do postižených oblastí. MZV-ORS bezprostředně po katastrofě zajistil schválení prostředků na humanitární pomoc obětem cyklónu Nargis. Jakmile se politická situace prolomila, byla reakce dárců rychlá – předložený projekt nákupu moskytiér organizace ADRA byl (spolu s dalšími dvěma náměty jiných organizací) schválen během několika dnů a 16. června 2008 obdržela ADRA ČR na svůj účet dotaci 2 000 000 Kč. Dle vyjádření místních svědků byla největším problémem koordinace pomoci na místě (té se zhruba po 2 měsících ujala OSN, resp. Světový potravinový program, dále WFP) a velmi omezené možnosti dopravit pomoc do vzdálených a i za běžných podmínek často špatně dostupných oblastí. Pomoc, kterou ADRA ČR hned v roce 2008 do Barmy z Thajska dopravila (moskytiéry), lze považovat za vysoce relevantní a reagující na potřeby místních lidí. Členství ADRA ČR v mezinárodní síti se ukázalo jako velká výhoda, neboť ADRA Myanmar měla povolení působit v oblasti (z období poskytování pomoci po tsunami v roce 2004). Díky tomu mohla jako jedna z mála organizací začít pomáhat obětem již 5. den po katastrofě. Další navazující projekty z let 2009–2011 lze rovněž hodnotit jako vysoce relevantní, neboť pomohly místním obyvatelům překonat období, kdy během pár minut přišli nejen o své blízké, ale i o střechy nad hlavou a často i o možnosti obživy. Vybrané projektové lokality byly navíc jen velmi obtížně dostupné (což platí dodnes). Z tohoto pohledu odvedla ADRA Myanmar výjimečnou práci. Cíloví příjemci byli vybráni jednotlivými Komisemi pro rozvoj vesnice. V některých případech (projekt 2011) se bohužel objevily pochybnosti o potřebnosti pomoci některým vybraným příjemcům (relevance pomoci byla proto hodnocena pouze jako spíše vysoká). ADRA Labutta slíbila evaluačnímu týmu tyto případy prošetřit. Bohužel míru zapojení příjemců do identifikace pomoci nebylo možno ověřit. Z odpovědí respondentů však vyplynulo, že do výsledné podoby stavěných obydlí nemohli zasahovat.

Efektivnost byla celkově hodnocena jako spíše vysoká. Plánované výstupy byly ve všech projektech naplněny (z hlediska jejich počtu). V roce 2009 bylo dokonce postaveno o 10 dočasných obydlí více, než bylo plánováno. Cíle projektů však byly naplněny jen částečně, a to především z toho důvodu, že kvalita obydlí (zejména v letech 2009 a 2010) neodpovídala projektové dokumentaci, takže ani nemohla naplnit cíle o „bezpečném a dlouhodobě funkčním“ obydlí pro příjemce pomoci. Přesto se evaluační tým domnívá, že cíl „zlepšení živobytí obyvatel“ byl vzhledem k nutné potřebě alespoň dočasného bydlení naplněn. Příjemci pomoci byli také poučeni o bezpečnosti v případě další katastrofy a díky tomu, že se zapojili i do převozu stavebního materiálu a stavebních prací a asistovali najatým (a proškoleným) tesařům, lze konstatovat, že jejich dovednosti byly posíleny. Tím byl částečně splněn i další cíl projektu (budovaná obydlí nicméně plně neodpovídala bezpečnostním požadavkům). **Načasování pomoci bylo zhodnoceno jako adekvátní, s výjimkou roku 2010,** kdy sice bylo v plánu vystavět „bezpečná a dlouhodobě funkční“ obydlí, ale tento plán nebyl ve skutečnosti naplněn. Po 2 letech od katastrofy již bychom budování dočasných obydlí nepředpokládali, očekávali bychom naopak, že důraz bude kladem na obydlí trvalého charakteru. ADRA Myanmar při identifikaci potřeb úzce spolupracovala s ostatními aktéry humanitární pomoci a efektivně využívala jejich výstupy pro příjemce (např. materiály UN-HABITAT, školení Action Aid/UNDP atd.). **Koordinace s ostatními dárci tak byla vyhodnocena jako dostatečná.**

Efektivita zvolených řešení byla celkově hodnocena jako spíše vysoká. Moskytiéry byly nakoupeny za výhodnou cenu a v relativně dobré kvalitě, proto také bylo možné koupit jich více, než se plánovalo.

Při stavbě domů v roce 2009 byla zřejmá snaha realizátora pomoci co největšímu počtu rodin, nicméně na úkor kvality použitého materiálu. V průběhu let se postupně snižoval počet postavených příbytků a zvyšovala se jejich kvalita. Obydlí z roku 2011 již splňují kritéria trvalého příbytku UN-HABITAT, včetně standardů DRR (vysvětleno v části Metodologie). Problém nastal u hodnocení obydlí stavěných v roce 2010 (nekvalitní provedení neodpovídající plánům, úřady nevhodně přidělená lokalita pro stavbu). Realizátor si však počínal hospodárně, zapojil do stavebních prací příjemce i dobrovolníky. Zapojení příjemců posílilo jejich dovednosti a znalosti. Stavební práce v každém roce probíhaly ve ztížených klimatických podmínkách a v období dešťů. V době implementace projektů byl navíc v dané oblasti obecně nedostatek materiálu, ceny a směnný kurz se stále měnily, což znesnadňovalo řízení a plánování projektu.

Dopady byly celkově hodnoceny jako spíše vysoké. Projekt zřejmě přispěl ke snížení výskytu nemocí způsobených komáry (malárie a horečka dengue) u lidí žijících po úderu cyklónu Nargis v táborech. V rámci projektu se vybudovalo 250 dočasných a 26 trvalých obydlí v 7 vesnicích, což obyvatelům ulehčilo přechod z nouzového ubytování do vlastních domků. Projekt přispěl také ke zlepšení jejich stavebních dovedností, hygienických návyků a připravenosti na případnou další přírodní katastrofu. Celkem 12 rodin získalo náhradu za buvoly, o které přišlo během cyklónu, a tím tito lidé opět získali i možnost obživy (bohužel 6 buvolů již uhynulo). Přítomnost pracovníků organizace ADRA Myanmar a jejich osobní nasazení mělo pozitivní dopad na postupný návrat lidí k normálnímu životu. Na druhou stranu došlo u některých vesnic ke zvýšení závislosti a očekávání další pomoci (nutno vidět v kontextu působení i ostatních organizací v oblasti). Některé potřebné rodiny, na které se nedostalo, trpí pocitem nespravedlnosti a méněcennosti. Lokalita nové vesnice Na Lin Kyaw byla místními úřady zvolena zcela nevhodně, protože nevyhovuje tradičnímu způsobu hospodaření a je umístěna v blízkosti rýžových polí, která jsou pravidelně zaplavována (mj. negativní dopad na zdravý obyvatel). Za negativní lze považovat i nekvalitně postavená obydlí (zejména v roce 2010, ale i 2009) a z toho plynoucí zvýšené finanční nároky na opravy a údržbu.

Udržitelnost byla celkově hodnocena jako spíše nízká. Pravidelná péče, kterou postavená obydlí z let 2009, 2010 i 2011 potřebují, naráží na nelehkou situaci příjemců. Po cyklónu se v postižených oblastech změnila přírodní podmínky (nedostatek listů palmy nipa na obnovu střech, nedostatek bambusu, zasolení půdy, méně ryb apod.) a místní obyvatelé tak často ztratili možnost obživy. Výsledkem je celkové snížení jejich příjmů, a tedy i možností údržby a oprav obydlí. Jen málo z nich ušetří peníze na každoroční nutné opravy, které jsou evidentně nutné (hnijící kůly, poškozené podlahy, nahnílé stěny, zmenšující se část domu, kterou rodina může obývat). Ve vesnici Ahway Kar má 30 domácností problémy ohledně práva využívat zdarma pozemek, na němž jim bylo obydlí postaveno. Obyvatelé vesnice Na Lin Kyaw zase stěhují domy i přes úřední zákaz zpět do původní vesnice u moře, neboť jsou to většinou rybáři a moře je jejich zdrojem obživy (dle nastavených pravidel vlastní příjemci dům pouze po dobu, po kterou v něm žijí). ADRA Labutta ale v této souvislosti poukazuje na životní styl některých příjemců (rybáři – migranti, kteří nejsou zvyklí o obydlí pečovat) a jejich určitou pasivitu (zvykli si na přísun pomoci od různých dárců). Je ale nutné dodat, že ADRA Labutta působí v současné době jen v některých vybraných oblastech a obydlí z let 2010 a 2011 nemonitoruje. Systém buvolí banky se zdá být nastaven transparentně a udržitelně. V době evaluace ho však nebylo možné plně vyhodnotit, neboť se do té doby ještě nenarodilo žádné tele.

Průřezové principy:

Lidská práva a gender: Při výběru příjemců pomoci bylo zohledňováno kritérium pohlaví (prioritu např. dostávaly vdovy). Ženy měly zastoupení i v Komisích pro rozvoj venkova (v pěti komisích, které evaluační tým poznal, bylo cca 20-30 % žen). Evaluační tým nezjistil žádná porušení základních lidských práv.

Životní prostředí a klima: Pro stavbu nových obydlí se používaly přírodní materiály jako bambus, listy palmy nippa, dřevo. Evaluační tým nezaznamenal žádné poškození životního prostředí vlivem dopadů projektu. ADRA nadále v některých vesnicích působí a např. vysazuje podél pobřeží ochranné pásy mangrovníkových porostů.

Řádná správa věcí veřejných: V letech 2008 až 2010 působila ADRA za bývalého politického režimu, musela proto respektovat rozhodování místních úřadů, i když s nimi často nesouhlasila. Striktně také

musela dodržovat předpisy, aby neohrozila své budoucí působení v oblasti. V současné době už ale bez problémů spolupracuje s úřady v Labuttě i Pyinsalu. V rámci komunit a vlastního týmu pracuje ADRA dle demokratických principů.

6. Doporučení

Všechna níže uvedená doporučení vycházejí ze zjištění evaluačního týmu. Doporučení se týkají celkem třech oblastí: projektové tematiky, procesního charakteru a systémového charakteru ZRS ČR.

Doporučení k projektové tematice:

- Doporučení „dohlížet na kvalitu stavebních prací a dodržovat standardy“ vychází především ze závěrů zjištěných u staveb obydlí v letech 2009 a zejména pak 2010, kdy nebyly dodržovány standardy a postupy dle plánu.
- Doporučení „prověřit příjemce obydlí z roku 2011“ a „ověřovat výběr příjemců pomoci“ vychází z pochybností, na které evaluační tým narazil a které se týkají vhodnosti vybraných dárců (z hlediska potřebnosti).
- Doporučení „věnovat zvýšenou pozornost otázce vlastnictví půdy“ vychází ze zjištění, že v některých případech byla půda, na které se obydlí stavěla, příjemcům pomoci pronajímána, což jim nyní působí potíže.
- Doporučení „důkladně analyzovat klíčové předpoklady a rizika projektu“ vychází ze zjištění, že ve vyhodnocovaných projektech nebyla tato analýza důkladná a dostačující.
- Doporučení „při výstavbě dočasných obydlí vytvořit v rozpočtech rezervu na případné opravy“ vychází ze zkušeností z let 2009 a 2010, kdy mnohdy i vlivem nekvalitního zpracování vznikly příjemcům pomoci dodatečné náklady na opravy, které nebyly schopni v dané situaci financovat.

Doporučení systémová:

- Doporučení „konzultovat vhodnost načasování evaluace s realizátorem nebo jinými stranami“ vychází ze získaných zkušeností evaluačního týmu, který byl nucen do oblasti vyjet v období dešťů a zakusit tak na vlastní kůži obtíže s dostupností některých oblastí. Snížilo se tím ale množství oslovených respondentů a tedy sesbíraných dat.
- Doporučení „adekvátně stanovovat časový rozsah vymezený na evaluaci“ vychází ze zkušeností evaluačního týmu, který měl 3 měsíce na celou evaluaci (do odevzdání předběžné zprávy), což v požadovaném rozsahu (a v kombinaci s druhou evaluací v Kambodži, kterou současně prováděl) lze považovat za velmi krátký termín.

Doporučení procesní:

- Doporučení „v pozdějších fázích humanitární pomoci vyžadovat v projektech aktivity vázající se na další rozvojovou pomoc nebo akcentující podporu samostatnosti příjemců pomoci po jejím skončení“ vychází ze závěrů hodnocení z let 2010 a 2011, kdy v prvním hodnoceném projektu na toto myšleno nebylo, zatímco v roce 2011 již ano. Právě provázanost těchto aktivit lze považovat za nutnou v případě, kdy dárce plánuje z oblasti jakožto dárce humanitární pomoci odstoupit.
- Poslední doporučení „zavést angličtinu jako jazyk závěrečných evaluačních zpráv“ vyplývá ze zájmu evaluačního týmu o participativní proces, ze kterého ale za dané situace (jazyková bariéra) nemohou profitovat partneři projektu v Barmě.

Všechna doporučení jsou uvedena v tabulce č. 3, kde je uveden i jejich adresát a stupeň závažnosti (1 = nejzávažnější, 3 = nejméně závažný).

Tabulka č. 3: Hlavní doporučení vyplývající ze závěrů a zjištění evaluace

Typ doporučení	Doporučení	Hlavní adresát	Stupeň závažnosti
K projektové tematické	Důkladně analyzovat klíčové předpoklady a rizika každého projektu (na všech úrovních projektové logiky)	ADRA ČR	1
K projektové tematické	Dohlížet na kvalitu stavebních prací a dodržovat doporučení a standardy UN-HABITAT	ADRA ČR ve spolupráci s ADRA Myanmar	1
K projektové tematické	V projektech podobného typu věnovat zvýšenou pozornost otázce vlastnictví půdy, na které jsou budována dočasná nebo trvalá obydlí	ADRA ČR ve spolupráci s ADRA Myanmar	1
K projektové tematické	V projektech podobného typu (stavba obydlí) ověřovat výběr vhodných příjemců pomoci	ADRA ČR	1
K projektové tematické	Prověřit příjemce obydlí z roku 2011 (jak jsou obydlí nyní využívána) a v případě potřeby sjednat okamžitou nápravu	ADRA ČR ve spolupráci s ADRA Myanmar	2
K projektové tematické	Při výstavbě dočasných obydlí vytvořit v rozpočtech rezervu na případné opravy	ADRA ČR	2
Systemové	V pozdějších fázích humanitární pomoci vyžadovat v projektech aktivity vztahující se na další rozvojovou pomoc nebo akcentující podporu samostatnosti příjemců pomoci po jejím skončení (přínosem je také učení se z provedených projektů)	ORS	1
Procesní	Konzultovat vhodnost načasování evaluace s realizátorem nebo jinými stranami a adekvátně stanovovat časový rozsah vymezený na evaluaci.	ORS	1
Systemové	Zavést angličtinu jako hlavní jazyk závěrečných evaluačních zpráv	ORS	2